

Geopolitica si securitate la Marea Neagra - optiunile strategice ale Romaniei si Moldovei -

dr. Dan Dungaci
Universitatea Bucuresti

„We want Russia to get bored with NATO and NATO enlargement”
Madelin Albright, US Secretary of State, 1996

„Retineti ca abordarile Romaniei nu sunt strict in interesul Romaniei. Noi avem obligatii fata de partenerii nostri europeni, fata de partenerii nostri din NATO. Ca tara de frontiera a celor doua structuri - Uniunea Europeana si NATO - trebuie sa promovam interesele acestor structuri, nu numai interesele noastre...: Marea Neagra va deveni sigura atunci cand va deveni internationalizata, atunci cand se vor adopta solutiile care au fost adoptate in Marea Mediterana. Pentru a deveni o zona a pacii trebuie scoasa de sub influenta unica a Federatiei Ruse si eu sunt convins ca presedintele Putin va accepta un proces mai mult sau mai putin rapid de internationalizare a Marii Negre, data fiind importanta strategica pe care zona extinsa a Marii Neagra a dobandit-o deja.”

Presedintele Romaniei, Traian Basescu, Bucuresti, iulie 2005

„Consideram de o utilitate aparte elaborarea in cadrul PARP a obiectivelor parteneriatului pentru realizarea reformei armatei nationale si a masurilor privind imbunatatirea capacitatii fortelor noastre armate de a opera alaturi de fortele NATO.”

Presedintele R. Moldova, Vladimir Voronin, Bruxelles, iunie 2005

„Notez ca Moldova a avut o relatie pozitiva si stransa cu NATO in ultimii 10 ani, fiind membru al Programului Parteneriat pentru pace. Aceasta relatie, pe care noi am incurajat-o, este parte a viziunii presedintelui Bush in cazul Europei, pe care el o vede integra, libera si pasnica... Articolul 10 din Tratatul Atlanticului de Nord stipuleaza ca orice tara europeana care impartaseste principiile Tratatului, doreste si poate sa contribuie la asigurarea securitatii in zona euro-atlantica, poate deveni membru al Aliantei, daca este invitata sa faca acest lucru de catre tarile care sint deja membre. Si Moldova intr-o zi ar putea deveni membru”.

Ambasadorul extraordinar si plenipotentiar al SUA in Moldova, Heather M. Hodges, august 2005

Analiza de mai jos incearca de desluseasca ecuatia de securitate in ceea ce se numeste regiunea extinsa a Marii Negre. Ideea acestui text este ca, desi interesul pentru regiune a crescut masiv in ultima vreme, nu exista deocamdata decat *premisele* pentru conturarea si implementarea unei strategii in aceasta zona. Textul de mai jos ar trebuie citit si in acest sens: isi propune sa contureze premisele si cadrul unei asemenea strategii.

Argumentele se vor derula pe cateva paliere. Primul vizeaza decriptarea geopolitica a spatiului pe care il avem in vedere, respectiv fixarea cadrelor unei *analize geopolitice* care sa permita intelegerea evolutiilor si dinamicii care au marcat acest spatiu. Vom trece apoi la evaluarea regiunii din perspectiva dimensiunilor de *securitate*, cu precizarea semnificatiei ample pe care conceptul a capatat-o dupa 1990 si care, firec, trebuie vizat si in cazul regiunii in cauza. Vom conchide dupa acesti doi pasi ca nevoia delimitarii arealului Marii Neagra, ca regiune de securitate, s-a impus aproape cu necesitate.

Recent, acestor premise favorabile care tin de geopolitica si securitatea regiunii li s-a adaugat alta, la fel de importanta si cu un potential imposibil de neglijat. Vorbim despre *contextul politic european*, care face astazi, dar mai ales maine, ca interesul pentru regiunea Marii Negre sa sporeasca – in plus, ca nevoia unei strategii regionale sa devina si mai presanta. Vom trece in revista aceste evolutii politice care anunta schimbari strategice semnificative la scara continentului nostru cu impact direct asupra regiunii care ne intereseaza aici.

In partea a doua a materialului conturam, efectiv, elementele care pot genera o strategie la Marea Neagra, incepand cu premisele si eventualele similaritati care pot fi detectate pe continent. Accentul va fi pe Romania si rolul ei in regiune in contextul dublei apartenente a acesteia – la Alianta Tratatului de Nord si, dupa 2007, la Uniunea Europeana. Modelul este, astfel, preluat din doua initiative euro-atlantice mai vechi – NEI si NDI – care s-au dovedit eficiente in ceea ce priveste inaintarea frontierei euro-atlantice spre Marea Nordului si Tarile Baltice. Actorii importanti si cadrele unei asemenea strategii la Marea Neagra vor fi evidenti in aceasta sectiune. In acest context, vom starui si asupra optiunilor strategice ale Romaniei si ale R. Moldova in contextul inaintarii frontierei euro-atlantice in regiunea extinsa a Marii Negre. O sectiune aparte va fi consacrata Aliantei Tratatului de Nord, a carui importanta o consideram cruciala in actuala conjunctura strategica la Marea Neagra.

In final vom trage cateva concluzii si vom avertiza asupra amenintarilor care pot duce la blocarea sau anularea unui asemenea proiect - cea mai evidenta: *solutionarea eronata a conflictului transnistrean* care se intrevade astazi in unele gesturi si declaratii venite din est si vest, inclusiv de la Bucuresti.

Contextul geopolitic

Marea Neagra - spatiu de frontiera euro-atlantica

Toate evenimentele (geo)politice semnificative – evolutii sau stagnari - derulate in jurul Marii negre poarta, mai mult sau mai putin, amprenta unor evolutii geopolitice globale. Mai concret, ele sunt determinate de *inaintarea frontierei euro-atlantice spre Asia Centrala*, de indecizia acestor institutii de a fixa granita suficient de ampla incat sa includa popoare si natii care vor sa fie parte a acestui spatiu¹.

Vorbim aici despre spatiul euro-atlantic sugerand, in subtext, o definitie *institutionalizata* a Europei. Este de fapt definitia care identifica, explicit si implicit, apartenenta la Europa cu apartenenta la institutiile occidentale, in special UE si NATO. Accentul cade aici nu pe Europa culturala sau geografica, cat pe Europa institutionala. In paranteza fie spus, retorica oficialilor americani pe tema „revenirii in Europa” a punctat cu metoda aceste elemente dupa 1990. Ideea Americii de a crea o „Europa intreaga si libera” insemna, practic, expandarea cadrului institutional occidental ilustrat de NATO sau UE spre Est. In aprilie 1997, de pilda, Secretarul de Stat Madeline Albright considera ca o ratiunea centrala pentru Extinderea NATO „este indreptarea greselilor trecutului. Daca nu extindem NATO, ar insemna sa validam linia Stalin impusa in 1945 si pe care doua generatii de europeni si americani au luptat sa o anuleze” (apud. Browning 2002: 6). La fel, presedintele Bush, adresandu-se studentilor Facultatii din Varsovia la 15 iunie 2001 accentua ideea ca toate noile democratii ale Europei trebuie sa aiba sansa sa se alature institutiilor europene, iar despre extinderea NATO afirma „pe noi trebuie sa ne intereseze cat de mult avansam pe calea libertatii”. Ideea este clara: dorinta de a elimina granitele interioare ale Europei devenea sinonim cu extinderea NATO (Bush 2001).

Revenind la aspectele „tehnice” ale abordarii, trebuie spus ca *frontiera* ar insemna, in cadrul teoretic utilizat aici, aspectul dinamic al unei evolutii geopolitice, respectiv totalitatea proceselor prin care se manifesta o expansiune istorica, un popor, o civilizatie sau un imperiu etc. Frontiera, ca aspect dinamic, declanseaza si intretine o gama larga de procese spirituale sau institutionale, pe care le denumim *procesele ale frontierei*. *Granita* este aspectul static, stabil (stabilit) al inaintarii unei frontiere. Inaintarea unei frontiere se fixeaza (este fixata) undeva, pe o granita. Dar asta nu insemna, automat, ca, o data fixata granita, dinamica procesului de inaintare a frontierei dispare sau ca este suspendat. Dimpotriva. Atunci cand avem de a face cu o fixare artificiala (politica, geo-strategica) a unei granite vom asista la perpetuarea manifestarilor de frontiera, iar spatiul in care asemenea evolutii se petrec il numim *spatiu de frontiera*². Aceste spatii de frontiera, respectiv acele zone care emit – justificat sau nu - pretentii sau apartenenta la un spatiu definit si la includere in interiorul unei granite la care nu au, deocamdata, acces, sunt, geopolitic vorbind, de multe ori, spatii de *criza*, de *turbulenta geopolitica*, care nu pot fi deciptate sau intelese just fara a lua in considerare aceste aspecte.

Un asemenea spatiu de frontiera este astazi regiunea Marii Negre. Nimic nu se poate intelege acolo daca se ignora inaintarea frontierei euro-atlantice si consecintele pe care aceasta inaintare – si, mai ales, fixarea granitei artificiale pe Prut - le genereaza.

Marea Neagra este astazi, geopolitic vorbind, un spatiu de frontiera euro-atlantic.

Doa axe geopolitice: Est-Vest si Nord-Sud

S-a vorbit mult, uneori prea mult, despre „axe” in legatura cu spatiul Marii Negre, si nu numai. Abundenta discursului inasa, a avut un singur efect: a lasat problematica nelamurita, iar cititorul derutat sau convins ca totul nu este decat discurs politic lipsit de substanta sau relevanta pe teren³.

Dar termenul „axa” are importanta si semnificatie, si doua explicatii ar fi trebuit oferite odata cu lansarea lui la apa. Pe de-o parte, ca semnificatia lui este mai intai *geopolitica*, si numai in a doua instanta *politica*, si, pe de alta, ca sensul „axei” nu este in nici un caz *Vestul* – cum s-a glosat abundent si eronat -, ci *Estul*.

Semnificatia geopolitica a axei decurge din ceea ce am descris in sectiunea anterioara, respectiv inaintarea spre Est a frontierei euro-atlantice. Aceasta inaintare spre Est a frontierei euro-atlantice a structurat spatiul geopolitic pe doua axe. geopolitice (strategice, economice etc.) majore, respectiv Axa **Nord – Sud** (Rusia – Armenia – Iran) si Axa **Est – Vest** care include, via Caucas si Marea Neagra, resursele energetice esentiale din Caspica si destinate tarilor occidentale.

Axele invocate nu fac decat sa delimiteze la intersectia lor – al carui „punct” ar putea fi Azerbaidjanul – o regiune de securitate fundamentala si pe agenda marilor cancelarii cu interese si influenta in zona⁴. Nu este cazul sa intram aici in descrierea a ceea ce s-a numit „regiunea extinsa a Marii Negre”, caci s-a facut in alta parte. Aceasta regiune ar trebui sa includa toate cele trei state din Caucaz – Georgia, Armenia si Azerbaidjan -, coridorul energetic euro-asiatic care uneste sistemul euro-atlantic cu rezervele energetice din zona Marii Caspice si cu statele din Asia Centrala. In plus, este vorba si despre un sistem stabil al Marii negre la nord de Transnistria, Odesa si Suhumi, deoarece un sistem stabil presupune solutionarea „conflictelor inghetate” de-a lungul arcului nord-estic si accesul la marile rauri comerciale care se varsa in Marea Neagra: Dunarea, Nistrul si Niprul. La acel

moment, conceptul regiunii extinse a Marii Negre va fi atârnat de larg și variat ca zona Câmpiei de Nord a Germaniei sau zona Marii Baltice / Nordului (vezi: Asmus și alții: 2004).

Aceste axe politice au devenit vizibile mai cu seamă după 2000, când la Moscova ajunge la putere președintele Putin. În final, contextul și arealul geopolitic a început să fie punctat, din ce în ce mai des, de jaloane portocalii sau cu miros de flori. Rezultatul acestei confruntări geopolitice este ceea ce vedem astăzi în jurul Marii Negre.

Să stabilim acum cadrul în care problematica de securitate a spațiului trebuie percepută și evaluată.

Cadrul analitic al securității regionale

Walker Connor, unul dintre cei mai semnificativi istorici americani, comenta undeva principala carență a domeniului care se cheamă „relații internaționale”: acești specialiști ne spun, tautologic, ca statele fac război din „rațiuni de stat”, dar nu se sinchisesc să ne explice ce înseamnă această *raison d'état*, cine și în ce fel o legitimează. Și avea dreptate, cel puțin referitor la abordarea relațiilor internaționale sau a securității care prevala până nu demult. Pentru a pricepe însă evoluțiile semnificative din acest domeniu, până într-una colo încât chestiunea identității devine, pentru Școala de la Copenhaga, de pildă, un item crucial pe agenda de securitate, trebuie să dam înapoi, fie și succint, filmul evoluției domeniului care ne preocupă aici⁵.

După cel de-al Doilea Război Mondial, doctrina *realismului / neo-realismului* – cu accent pe bipolaritatea sistemului – a fost dominantă. Una dintre caracteristicile acestei doctrine din perspectiva interesului nostru imediat este distincția dintre „*high politics*” și „*low politics*”. Chestiunea securității era legată de primul aspect – „securitatea” viza cu precădere problema „politic-militară”. Chestiunea mediului, a economiei, problemele sociale și „interne” aparțineau celui de-al doilea domeniu. „*Low politics*” devenea interesantă doar în momentul când avea impact direct asupra domeniului militar sau diplomatic.

Această dihotomie avea să intre în criză după 1990, la fel și definiția „securității”. Colapsul URSS a dus nu doar la o criză a sistemului politic mondial, dar și la o criză a teoriei care îl flanca. După cum arată Edward Kolodziej, securitatea Uniunii Sovietice a fost total compromisă nu de lipsa capacităților militare – enorme la aceeași dată -, ci din pricini socio-economice. Observația are consecințe decisive mai cu seamă pentru distincția „*high*” și „*low politics*”, care își diminuează, progresiv, relevanța. Eșecul definiției „traditionale” a securității deschide perspectiva unei noi dezbateri care nu se lasă mult așteptată și care preia, de fapt, câteva dintre tendințele detectabile deja înainte de 1990.

Barry Buzan este un autor fundamental aici. Lucrarea sa din 1983, *People, States, and Fear* marchează cea mai pregnantă regândire a problematicii securității. Ideea că securitatea trebuie să fie redusă la „studiul amenințărilor, utilizării și controlului forțelor militare” (Stephen Walt) - definiția clasică -, intra iremediabil în criză. Tinta lucrării lui Buzan – a carei ediție din 1991 va avea un impact mai semnificativ decât cea din 1983 – este redefinirea conceptului de „amenințare” și realizarea unei conexiuni utile între „amenințări” (*threats*) și „vulnerabilități” (*vulnerabilities*). Întrebările cruciale devin acum: „*Ce anume trebuie securizat?*”, respectiv *obiectul* securizării, și „*Împotriva căror amenințări trebuie securizat obiectul de referință?*”. Într-o mare măsură aceste întrebări au fost cele în jurul cărora vor pivota dezbaterile despre securitate de aici înainte. Pentru Buzan, „securitatea colectivităților umane este afectată de diverși factori în cinci sectoare majore: militar, politic, economic, societal și de mediu. *Securitatea militară* privește jocul la două nivele al capabilităților ofensive și defensive ale statelor și percepția statelor relativ la percepțiile fiecăruia. *Securitatea politică* vizează stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le conferă legitimitate. *Securitatea economică* privește accesul la resurse, piete și capital necesare pentru a susține nivele acceptabile de bunăstare și putere a statului. *Securitatea societală* privește sustenabilitatea, în condiții de evoluție acceptabile, a pattern-urilor tradiționale ale limbii, culturii și religiei, precum și a obiceiurilor și identității naționale. *Securitatea mediului* privește menținerea biosferei locale și globale ca suport esențial de care depind toate celelalte activități umane. Aceste cinci sectoare nu operează separat unele de altele. Fiecare definește un aspect focal în cadrul problemei securității și o cale de ordonare a priorităților, dar toate sunt legate împreună printr-o rețea puternică de legături” (Buzan 1991: 19-20).

În continuare Buzan delimitează „sistemul internațional”, „statele” și „indivizii” ca „obiecte de referință” și spectrul militar, politic, economic, societal și de mediu ca surse potențiale de amenințare la respectivele „obiecte de referință”. Totuși, pentru Buzan, cel puțin în această lucrare, obiectul de referință principal al oricărei analize de securitate trebuie să rămână *statul*⁶.

Dincolo de critici și disputele suscitade – sau poate tocmai de aceea! -, cartea a devenit de referință pentru studiul relațiilor internaționale. Un comentator, Ken Booth, scria în 1991 despre volum:

„... ramane cea mai completa si complexa analiza teoretica a conceptului de securitate in literatura relatiilor internationale pana astazi si, de la publicarea ei, noi, ceilalti, ii scriem in continuare notele de subsol” (Apud Bird and Coft 2001).

Anii '90 marcheaza aparitia unei adevarate scoli de gandire, in care lui Buzan i se alatura cercetatori dispusi sa-i preia si sa continue modelul. Grupul se va numi „Scoala de la Copenhaga”. Culminatia acestor eforturi este lucrarea din 1998, *Security: A new Framework for Analysis*, in care autorii reiau analiza securitatii in termeni militari, societali, economici, de mediu si politici. Aceste dimensiuni opereaza la nivele diferite: state, grupuri de indivizi (etnii), regiuni sau contexte globale. Modelul este suplu si suficient de fin pentru a include aici chestiuni ignorate prea mult: saracia, migratia, traficul de persoane, riscurile de mediu, amenintari economice sau politice. Conceptualizarea securitatii a mers mai departe in cadrul scolii. Ole Waever, de pilda, deschide in 1995 problematica securitatii spre abordarea acesteia ca „discurs” al „statului”, de aici relatia ambigua dintre cele doua. Waever vorbeste despre amenintarile „existentiale” la adresa statelor si a indivizilor, de aici aparitia conceptului de „securizare” – cu referire la *obiectul si strategiile* securitatii -, crucial in analizele acestei scolii polimorfe, altfel, care cuprinde cercetatori proveniti din neo-realism, precum Buzan, sau post-structuralisti precum Waever.

Importanta scolii, in ciuda criticilor aduse de-a lungul anilor, este enorma, si nu doar la nivel teoretic (vezi McSweeney 1999). Fundamental pentru scopul nostru este faptul ca impactul ei s-a resimit si la nivelul celei mai puternice aliante militare din toate timpurile.

In 1991, la *summit*-ul de la Roma, NATO decreta – intr-un limbaj ce aminteste izbitor de cel al Scolii de la Copenhaga -, ca securitatea are acum cinci dimensiuni: militara, societala, politica si de mediu. Este performanta cea mai durabila si concreta a acestei perspective: si-a imprimat pecetea la cel mai inalt nivel al politici mondiale. Unul dintre motivele in plus pentru a fi asumat la adevarata dimensiune⁷.

Contextul politic

Contextul politic pare sa devina unul favorabil unei abordari mai consistente si eficace a agendei Marii Negre. Este vorba despre schimbarea accentelor in politica europeana, de la ceea ce s-a numit „euro-continentalism” (*neo-gaullism*) la „euro-atlantism”.

Dupa cum au observat la unison toti comentatorii spatiului, „in ultimii ani, cancelarul german Gerhard Schroeder, impreuna cu Presedintele Frantei, Jacques Chirac, a optat pentru un concept *neo-gaullist* despre Europa, care doreste sa-si construiasca identitatea sa politica si geo-strategica in opozitie cu Statele Unite ale Americii” (Vieregger 2005).

Dar schimbarile electorale care se contureaza la Berlin sugereaza schimbari in *strategia de politica externa germana*. Si acesta este lucrul care intereseaza cel mai mult aici. Sondajele pre-electorale indica de fiecare data avantaje consistente pentru Angela Merkel (circa 15-20 de procente) inaintea candidatului Partidului Social Democrat. Angela Merkel va fi, in eventualitatea alegerii, primul cancelar german de extractie estica din perioada post-nazista. Amanuntul nu trebuie sa fie neglijat, daca tinem seama ca crestini-democrati din estul Germaniei privesc mult mai pozitiv America decat media pe tara, iar despre Federatia Rusa impartasesc idei cel putin reticente – dupa unele opinii, Federatia Rusa ar fi principalul pericol pentru securitatea Germaniei. In plus, Angela Merkel reprezinta un nou tip de politica la Berlin – un nou tip de „dreapta”, cu admiratie fata de lumea anglo-saxona, mai cu seama fata de modelul britanic. Asemanarea cu Ministrul de Interne francez Nicolas Sarkozy din acest punct de vedere este importanta (Bordonaro 2005).

Si semnale in acest sens au fost numeroase. In ceea ce priveste prezenta Germaniei in Irak, Merkel este nemultumita de lipsa Germaniei in zona – in plus, s-a vorbit la Berlin si Washinton despre opinia pozitiva pe care Merkel a exprimat-o fata de presedintele american George Bush si politica acestuia in Irak. Nu putine sunt vocile care afirma ca „o eventuala victorie a lui Merkel va aduce Germania in epoca Kohl, cand, Germania era principalul partener al SUA in Europa”. In al doilea rand, interesele Germaniei pentru noii veniti in UE vor fi sincronizate cu cele ale Marii Britanii, mai ales in regiunea Marii Negre extinse. Desi parteneriatul energetic Berlin – Moscova va continua, Merkel va fi mult mai atenta ca acest parteneriat sa nu fie in opozitie cu tintele Washington-ului in Orientul Mijlociu sau Asia Centrala (Bordonaro 2005).

Acesta este motivul pentru care, la Washington, „toata lumea se concentreaza asupra a ceea ce vine dupa Schroeder,” sustine Stephen Szabo, specialist in probleme europene la Universitatea Johns Hopkins (apud. *ibid.*). Daca „ce vine dupa” este Angela Merkel cu viziunea ei despre Germania ca „broker onest” intre diversii jucatori din cadrul unei comunitati atlantice afectate de conflicte, ea va trebui sa lucreze din greu pentru a imbunatati relatiile cu America. Angela Merkel stie asta si probabil ca va incerca sa o faca – chiar daca ezita sa includa, fara ambiguitate acest punct in platforma electorala a partidului ei.

Aceste evolutii vor influenta relatia Germaniei cu Rusia, pe de-o parte, si a Europei cu Rusia. Germania a avut, s-a spus, „o politica externa complexa”, in care a incercat sa balanseze largirea spre Est a UE si relatiile sale privilegiate cu Rusia (Rusia ca partener strategic comercial si energetic). Totusi, complexitatea acestei politici, despre care se vorbeste recent, nu poate ignora relatia Paris – Berlin, ca axa cruciala de politica externa. Aspectul cel mai important aici este insa scaderea rolului pe care alianta Paris – Berlin o va avea in viitor. Daca politica externa a lui Schroeder sau Chirac era una de desprindere fata de politica externa a SUA, de data aceasta poate sa predomine, odata cu schimbarile de la Paris si Berlin *principiul complementaritatii*. Intr-adevar, in timp ce Schroeder este ocupat cu proclamarea increderii sale ferme in acest vehicul de nadejde, Nicolas Sarkozy, titularul Ministerului de Interne al Frantei si potentialul succesor al lui Jacques Chirac in anul 2007, si-a exprimat deja sentimentul ca aceasta cooperare franco-germana este demodata. La 27 iunie, el spunea presei franceze ca „o Europa largita nu poate continua sa fie alimentata doar de puterea unui motor in doi timpi” (apud. ibid.).

Exista asadar premisele ca, in cazul unor schimbari majore la Paris si Berlin, politica externa acelor doua tari sa se re-defineasca, daca nu radical, atunci cel putin semnificativ. Bascularea politicii externe a Europei – in cazul ca se va realiza asa ceva – de la „neo-gaullism” la „euro-atlantism” va fi un lucru benefic pentru o strategie la Marea Neagra si, implicit, pentru aspiratiile euro-atlantice ale statelor din regiune.

Epicentrul replicilor cutremurului din UE este Estul – sau nevoia unei strategii la Marea Neagra

Dincolo de aceste cadre favorabile, trebuie abordate si elementele care fac din strategia la Marea Neagra o necesitate incontestabila.

Esecul referendumurilor pentru Constitutia europeana din Franta si Olanda s-au constituit pentru unii comentatori europeni intr-un veritabil „cutremur”. Un cutremur insa ale carui replici se vor fi simtit cel mai acut in Marea Neagra, iar Romania, Bulgaria, Turcia, Ucraina, Moldova si Georgia sunt tarile cele mai afectate (Emerson 2005). Dar efectul va fi resimtit si la Belgrad, in tot Caucazul de Sud sau la Moscova. Nu poti partenerii virtuali sau actuali ai UE au resimtit socul in aceiasi masura. *Efectul socului a fost direct proportional cu dorinta respectivelor state / regiuni de a se integra in final in UE*. De aici ideea ca statele partenere incluse in asa numitul Proces de la Barcelona nu resimt acut acest soc din moment se statele arabe nu au avut niciodata, in mod real, asteptari sau dorinte de a se integra in UE (ibid.: 1).

Dar situatia e diferita la Marea Neagra sau in Balcani. Acest gripaj survenit la nivelul Europei occidentale are efecte pe termen scurt si mediu si aceste efecte trebuie obligatoriu identificate. Avem de-a face, cum sugeram deja, cu un efect gradual al cutremurului european. Romania si Bulgaria, de pilda, care au deja semnate Tratatetele de aderare, trebuie sa treaca prin procesul de ratificare prin parlamentele tarilor membre UE. Dat fiind faptul ca ratificarea se face prin vot parlamentar, sansele de reusita sunt mari. Totusi, dupa cum sugereaza unii comentatori, emotii pot exista, mai ales daca integrarea Romaniei si a Bulgariei se amana pana in 2008, iar ratificarea se va petrece in mijlocul campaniei electorale pentru alegerile prezidentiale din Franta. Turcia vine pe locul al doilea, cu data de 3 octombrie pentru a incepe negocierile de aderare. Dezbaterile pro si contra au reinceput, iar norii negre se pot strange deasupra Turciei mai ales daca alegerile vor acredita perechea Sarkozy si Merkel in Franta, respectiv Germania. Urmeaza statele balcanice, membre ale Cooperarii Economice la Marea Neagra (BSEC), incluzand aici Albania si Serbia-Muntenegro, cu Macedonia cu statul de aplicant. Consiliul Europei din 16-17 iunie 2005 a incurajat aceste state in vedere aderarii la UE, grupuri semnificative de la nivel european sugerand chiar anul 2014 ca an tinta (ibid. 2).

Vine randul statelor incluse in „Politica de Vecinatate” a UE, respectiv Ucraina, Moldova si cele trei tari din Caucazul de Sud, cele mai afectate de „cutremurul” din UE si care isi vad acum sansele de integrare in culori din ce in ce mai intunecate. Socul e cu atat mai mare cu cat, intre timp, aparusera noi initiative regionale, dintre care cele mai semnificative sunt asa numita „Axa Baltica – Marea Neagra”, respectiv „clubul prietenilor Georgiei” la care au aderat patru noi membri ai UE (Estonia, Lituania, Letonia si Polonia) alaturi de Romania si Bulgaria (februarie 2005), resurectia GUAM (Summitul din mai 2005 de la Chisinau constituind un element important) sau interesul deosebit pe care Romania, prin presedintele Basescu, in primul rand, il arata fata de regiunea Marii Negre.

In aceste conditii, intrebarea care se ridica intempestiv astazi vizeaza momentul la care s-a ajuns in teren in ceea ce priveste relatia dintre aceste tari si spatiul institutional occidental: *care sunt riscurile care apar in ceea ce priveste democratizarea acestui spatiu in contextul unui blocaj a procesului de integrare euro-atlantica?* Mai concret: s-a atins in regiune aceea masa critica a

procesului de democratizare astfel incat o blocare / reducere a proceselor integracioniste sa nu afecteze democratizarea declansata deja? (Ibid.: 4).

Raspunsul nostru este ca nu! Mai mult, credem ca o incetinire a proceselor integracioniste va genera un recul masiv al democratizarii spatiului si va declansa o criza pe care UE o va gestiona cu mare dificultate pe termen mediu si lung. Nevoia unei *updatari* a politicilor europene si a unor semnale ca zona nu a fost abandonata este imperioasa. Mai departe, nevoia unei veritabile strategii la Marea Neagra se impune astazi mai mult decat oricand.

Inainte de a aborda frontal aceasta chestiune, mai staruim cateva momente in premisele ei: care sunt precedentele pe care o asemenea strategie se poate baza?

Elemente pentru o strategie la Marea Neagra. Cazul Marii Baltice

Deocamdata, in ciuda initiativei lansate in 2004 de German Marshall Fund, de retelele institutionale sau de dezbaterile cu acest vector (Asmus... 2004), nu exista deocamdata o veritabila strategie la Marea Neagra. Realitatile politice si geopolitice din teren, sunt, si nu sunt, premisele cale mai favorabile pentru o asemenea intreprindere intrata deja in orizontul de asteptare cel putin al unor tari limitrofe Marii Negre. Interesele divergente, afilierea, uneori contradictorii, fac ca aceasta regiune cu putine traditii de colaborare, istoric vorbind, sa fie greu de plasat sub o singura cupola institutionala eficienta.

In 2003-2004, anii cand se croiau cadrele unei viitoare strategii, Marea Neagra se prezenta, institutional vorbind, in aceasta forma eclectică (Aydin 2004: 21):

Participarea tarilor din regiunea extinsa a Marii Negre in organizatii internationale si regionale⁸

	BSEC	EU	NATO	OSCE	GUUAM	CIS	Tashkent Treaty	SECI	Stability Pact - SEE	WTO	Council of Europe
Albania	X	SAA	EAPC	X				X	X	X	X
Armenia	X	PCA	EAPC	X		X	X			X	X
Azerbaijan	X	PCA	EAPC	X	X	X				O	X
Belarus	X		EAPC	X		X	X			O	
Bulgaria	X	A	EAPC	X				X	X	X	X
Georgia	X	PCA	EAPC	X	X	X				X	X
Greece	X	x	x	X				X	X	X	X
Macedonia	AC	SAA	EAPC	X				X	X	X	X
Moldova	X	PCA	EAPC	X	X	X		X	X	X	X
Romania	X	A	EAPC	X				X	X	X	X
Russia	X	PCA	EAPC	X		X	X			O	X
Serbia & Montenegro	AC	SAA		X				X	X	O	X
Turkey	X	NNA	X	X				X	X	X	X
Ukraine	X	PCA	EAPC	X						O	X

Pentru a integra aceste tari cu afiliere diverse – unele contradictorii! – e nevoie de imaginatie, angajament si persistenta in proiect. Nu exista nici retete standardizate nici solutii garantate. Dintre proiectele circulante si implementate pe continent, cu relevanta pentru spatiul Marii Negre, consideram ca doua merita atentia cea mai aprofundata, tocmai pentru ca pot oferi o serie de sugestii pentru ceea ce va trebui sa fie o strategie euro-atlantica la Marea Neagra. Acronimul lor este NEI si, respectiv, NDI⁹.

The Northern European Initiative (NEI) este o strategie politica lansata de USA in septembrie 1997, in timpul celei de-a doua administratie a Presedintelui Clinton. Faptul ca s-a scris atat de putin si ca s-a dezbaturat relativ rar, o face una dintre initiativele politice americane cele mai interesante, in special pentru regiunea largita a Marii Negre. Originile ei se gasesc intr-un articol al analistilor de la RAND, Ronald Asmus si Robert Nurick (primul va deveni adjunctul Secretarului de Stat SUA) aparut in 1996 in publicatia *Survival* (Asmus and Nurick 1996). Miza articolului era de a gasi o solutie pentru a solutiona problema statelor Baltice si a relatiilor cu NATO in vederea extinderii ce urma sa vina. Legatura dintre NATO si SUA in acest caz era evidenta. In 1998 se semneaza Carta SUA – Tarile Baltice, iar NEI devine o optiune de viitor.

Aderarea la NATO din 1999 nu a inclus tarile baltice, doar Polonia, Ungaria si Republica Ceha. Excluderile s-au produs in primul rand datorita opozitiei Moscovei, de aici ideea ca extinderea din 1999 poate fi citita sub doua aspecte: pe de-o parte SUA castiga odata cu extinderea, dar Rusia

castiga odata cu blocarea balticilor. Unii au vorbit in acest caz de trecerea de la jocurile geopolitice cu suma nula la o situatie de „win-win” game (Tassinari 2004: 198-201).

Initiativa NEI se vroia plasata undea la mijloc. Ideea unei cooperari cu Rusia in Nordul Europei este un eveniment si o schimbare de atitudine geopolitica. Cooperarea acopera multe din domeniile care intra, dupa Summitul NATO din 1991, in categoria a ceea ce se numeste „soft security”. Agenda NEI se articuleaza pe sase prioritati: *promovarea comerțului si a afacerilor*, *promovarea statului de drept*, *constructia societatii civile*, *energie*, *mediu si sanatate publica*. Aria de aplicabilitate era, cum spuneam: tarile baltice, tarile nordice si Rusia. Scopul nu mai era o formula de tip „jocuri cu suma zero”, ci una de „win-win situation”. Totusi, articularea NEI cu NATO, de aici *realismul* inerent proiectului, este un element esential pentru intelegerea strategiei americane in zona (vezi si Browning 2001 si 2002).

Initiativa nu a disparut odata cu schimbarile politice de la Casa Alba. In octombrie 2003, Bush lansa asa numitul *Enhanced Partnership in Northern Europe* (e-PINE). Aceasta noua initiativa americana era construita pe experienta NEI si viza continuarea modelului si a filosofiei de baza – se vroia, in plus, un posibil mecanism de export in alte arii similare. Ce a fost in realitate aceasta politica s-a vazut mai tarziu: un substitut temporar si mai moale pentru prezenta efectiva a NATO in regiune (Tassinari 2004: 200). In esenta, este vorba despre ilustrarea a ceea ce Colin Powell ilustrase concis: „NATO este temeliea relatiilor noastre cu Europa. Este ceva sacrosant. Slabiti NATO si veti slabi Europa, ceea ce va slabi America” (apud. Browning 2002).

In concluzie, NEI si „pupila” ei, e-PINE, au deschis noi cai de actiune si colaborare pe dimensiunea nordica a Europei, mai cu seama intre tarile Baltice si Rusia. Indiferent care au fost intentiile initiale, interpretarile nu au fost aproape niciodata similare sau convergente, de aici sincopel sau disfuncionalitatile de parcurs.

Europenizarea acestei colaborari pe dimensiunea nordica a vechiului continent nu va intarzia si va capata alura unei politici aplicate si consistente, chiar daca, nici ea, nu lipsita de sincopel. NDI sau the *EU Northern Dimension Initiative* a fost lansata in 1997, dar radacinile ei sunt mai departate (Tassinari 2004: 201-204). Pentru a intelege premisele acestei initiative europene, doua elemente anterioare trebuie aduse in discutie: politicile regionale care incepusera sa fie promovate si „Baltic Sea Regional Initiative”. In 1995 se lansat ideea unui cadru regional de impartire a Europei, in sapte regiuni, una dintre ele fiind regiunea Marii Baltice. *Baltic Sea Regional Initiative* este lansata in 1996, iar cele doua initiative devin, cum spuneam, premisele proiectului ce va urma.

NDI este lansat in septembrie 1997 prin discursul primului ministru finlandez Paavo Lipponen – initiativa Finlandei ramane de atunci una de referinta in ceea ce priveste relatiile internationale. In discursul sau, acesta afirma: „o politica dedicata Dimensiunii Nordice trebuie sa fie bazata pe definirea interesului Uniunii in regiune”. Trebuie remarcat ca, pentru intelegerea acestei initiative si a succesului ei „nu trebuie neglijata marca finlandeza care a existat in etapele premergatoare propunerii si implementarii proiectului” (apud. Tassinari 1994: 205). UE – dupa cum bine s-a sesizat – devenea acum nu un actor, ci *actorul* principal in zona. Dimensiunea europeana a initiativei s-a vadit in discursul aceluiasi: „dimensiunea Nordic a UE nu este o initiativa regionala, ci vizeaza politica intregii Uniuni”.

Planul propus de ministrul finlandez confirma aceasta modificare, caci initiativa urmarea cinci probleme principale: *cooperarea economica*, *infrastructura*, *resursele naturale*, *cooperarea in materie de mediu*, *colaborarea frontiera*. In esenta, era vorba despre chestiunile de securitate ne-militare expuse in Initiativa Comisiei UE din 1996. In ceea ce priveste relatiile dintre acest proiect si largirea UE, primul ministru finlandez a subliniat, nu o data, faptul ca cele doua nu sunt in nici un caz exclusive: „de fapt, NDI merge cu un pas inainte, sprijinind si completand procesul de largire”.

Initiativa din 1997 s-a bucurat de atentie foarte repede, caci venea deja pe un orizont de asteptare constituit. Destul de rapid, capata recunoastere la nivelul Uniunii Europene. In noiembrie 1998, Comisia emite un Comunicat privind NDI. Cele trei presedinti nordice ale UE se constituie in factori favorizanti ai promovarii proiectului. S-au organizat Conferinte Ministeriale pe aceasta chestiune si s-a pus pe masa un Plan de Actiuni sustinut la Consiliul Europei din iunie 2000. Planul de Actiune urmau proiectul initial al ministrului finlandez, si indica explicit o serie de tinte prioritare, respectiv mediul, energia – mai concret accesul la resursele imense ale Federatiei Ruse -, resursele umane si stiintifice, sanatatea, prevenirea criminalitatii si chestiunea Kaliningradului. Aspectul financiar urma sa fie reglat de cadrul comunitar: TACIS, PHARE si INTERREG.

Dupa cum au remarcat si comentatorii acestui proiect, problema principala era ca vaguitatea Planului de Actiuni a fost, deopotriva, forta si slabiciunea NDI. Includerea Rusiei in program a fost un alt element care a facut proiectul mai putin eficace si a introdus sincopel. Ambiguitatea a functionat, caci ramanea la latitudinea partilor sa decida limitele sau profunzimea implicarii pe relatia cu Federatia Rusa¹⁰. Totusi, deschiderile furnizate de Planul de Actiuni nu trebuie subestimate, iar dimensiunea

energetica a proiectului – de unde si importanta Federatiei Ruse – a fost o initiativa semnificativa, intr-un moment in care Moscova nu avea importanta pe piata combustibililor pe care o are in prezent. Ceea ce a lipsit cel mai mult insa, conform lui Fabrizio Tassinari, a fost insa „lipsa de viziune politica”. Lipsa de claritate si clarviziune a Bruxelles-ului – nu exista buget fix, flexibilitate administrativa, lipsa de centralizare – au facut ca proiectul sa nu atinga ambitiiile initiatorilor.

Proiectul nu a fost insa abandonat, iar la Consiliul European de la Bruxelles din 16-17 octombrie 2003, pe timpul presedintiei daneze, a fost adoptat un al Doilea Plan de Actiune, pe intervalul 2004-2006 (Ibid.: 213). Planul de Actiuni se focaliza pe cinci sectoare: economie, resurse umane, probleme de mediu, cooperare trans-frontaliera. Au fost accentuate de data aceasta doua puncte mai degraba neglijate anterior: cooperarea regionala si includerea Rusiei (una dintre mize a fost Kaliningrad-ul).

Bilantul acestor proiecte nu este scopul acestui material. E destul sa reamintim aici ca tarile baltice au fost incluse in NATO in al doilea val de extindere si, ulterior, in UE (2004). Care a fost contributia acestor proiecte este, deocamdata, prematur sa spunem. Nu exista inca suficienta expertiza pentru a evalua asa ceva. Dar ca ele au avut un rol important in aceste evolutii si – din acest motiv! – pot fi utilizate ca modele pentru alte spatii, este indiscutabil.

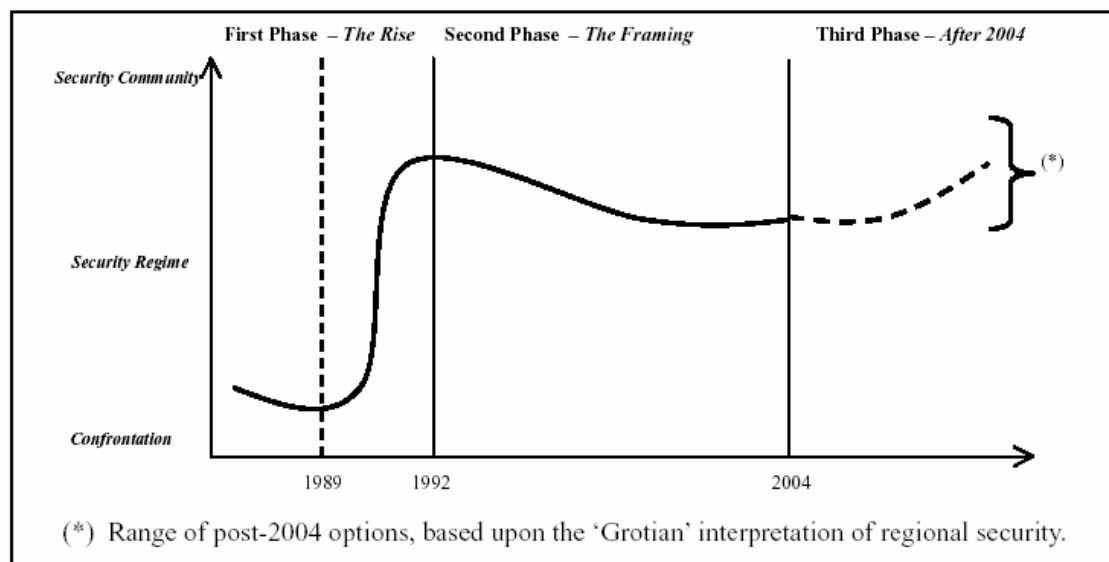
Spatiu pe care il avem in vedere este regiunea extinsa a Marii Negre. Care are, astazi mai mult decat oricand, nevoie de o „Finlanda”!

Marea Neagra – analiza comparativa

Regiunea extinsa a Marii Negre poate fi cel mai bine inteleasa intr-un context comparativ, elementele comparabile fiind cele doua mari europene deja incluse deja, fie si partial, in spatiul euro-atlantic: Marea Mediterana si Marea Baltica.

Generic vorbind, Fabrizio Tassinari identifica trei faze analitice pentru a descrie cooperarea la Marea Baltica de la caderea Cortinei de Fier pana la integrarea euro-atlantica a celor trei tari, dupa cum se vede in imaginea de mai jos.

Figure 28: Baltic Sea Region cooperation from post-Wall to post-enlargement Europe

Prima faza coincide cu aparitia a ceea ce Tassinari numeste „*regionalism from below*”, respectiv un regionalism natural, reperabil istoric, resuscitat si promovat acum de un cerc restrans de intelectuali scandinavi¹¹. Grupul acesta a avut o importanta logistica extraordinara, pentru ca ei au fost vocea care a exprimat si sistematizat o serie de initiative de pe teren in aceasta directie. Ei au devenit veritabili „actori regionali” si au indicat potentialul pentru constructia regionala ulterioara. „Experienta comuna, sentimentul de noi si viata laolalta care au caracterizat Nordul, spuneau ei, pot fi rearticulate si in ceea ce priveste regiunea Marii Baltice” (apud. ibid.: 274). Marea Baltica avea o istorie suficient de bogata, propriile mituri si mitologii capabile sa genereze o identitate regionala consistenta. Ideea dezbaterilor nu era de impotriva fata de initiativele statale care nazuiau sa construiasca o identitate regionala, dimpotriva: o abordare „*top-down*” era binevenita, dar cu functie complementara, si in nici un caz ca un catalizator principal al proiectului. Interventia actorilor institutionali au marca aceasta prim faza, iar

crearea in 1992 a *Council of the Baltic Sea States* (CBSS) a incheiat-o. Pentru „parinti fondatori” ai acestei structuri institutionale, aceasta formula era „un pas simbolic spre constructia unei Europe noi, nedivizate”.

Ce-a de-a doua faza (*framing*), care a durat pana in 2004, se caracterizeaza prin politici externe si de securitate care pot fi puse sub egida *europenizarii*. La Marea Baltica existau, de fapt, trei categorii de state asezate sub aceasta cupola regionala, cu agende diferite. Respectiv „Vechea Europa” (Germania si tarile nordice), „Noua Europa” (Polonia si tarile baltice) si Rusia. Data fiind localizarea institutionala sau interesele diferite, cele trei agende nu s-au suprapus de fiecare data, mai ales in ceea ce priveste problematica de securitate.

In opinia lui Tassinari, pot fi identificate doua discursuri care vizeaza problematica de securitate. Primul a fost proeminent in prima jumătate a celei de-a doua faze, si viza extinderea NATO si a UE. Termeni sai erau confruntationali, traditionalisti, respectiv dezghiocand un joc geopolitic de suma nula. Regiunea baltica (BSR) era plasata in aceea perioada la marginea a doua „quasi-imperii”, pe de-o parte UE (plus NATO) si Rusia. Pentru prima tabara, extinderea UE si NATO insemna extinderea complexului occidental militar si politici spre est si realizarea unei Europe mai sigure si mai securizate. Pentru Rusia, asta era o pierdere, o invadare a „vecinatatii apropiate” si amenintari pentru securitatea proprie.

Al doilea discurs a marcat mai degraba cea de-a doua jumătate a celei de-a doua faze si a fost identificat drept „dimensionalism”. Aici se includ NDI si NEI. Cu aceste initiative s-a introdus un cadru de sporire a interdependentei prin securizarea aspectelor non-militare, aspect diferit fata de prima faza in care accentul cadea pe dimensiunea militara.

Aceasta dimensiune a fost accentuata in cea de-a treia faza, *post-2004*, in care discursul legate de securitate / securizare a mers mana in mana cu cel politic. Trebuie subliniat aici faptul ca problematica de securitate relativ la mediu, de exemplu, a fost extrem de importanta. Din acest punct de vedere, Marea Baltica este o exceptie, nu un model. Severitatea problemei de mediu in Marea Baltica a fortat aceasta colaborare regionala. (Din acest punct de vedere, similitudinile cu Marea Neagra sunt evidente, si unul dintre „motoarele” unei colaborari la Marea Neagra ar trebui sa fie si problematica mediului – dezastruoasa in regiune.)

Marea Baltica si Marea Mediterana

Exista o literatura semnificativa care incearca sa compare tipul de cooperare la Marea Mediterana si la Marea Baltica (Maestro 2001).

S-a remarcat, in primul rand, ca ambele sunt „mari inchise”. Ambele regiuni „beneficiaza” atat de prezenta statelor UE – Franta, Italia, Spania si Grecia etc. pe cazul Marii Mediterane –, tari aplicante – Turcia si zona Balcanilor - sau state ne-membre – nordul Africii sau tarile din Orientul Mijlociu. In plus, in ambele cazuri prezenta UE in ceea ce priveste coordonarea si activizarea colaborarii regionale a fost masiva.

Dincolo de similitudini, se pare, totusi, ca predomina diferentele (Tassinari 2004: 282-283). Experienta colaborarii regionale nu a parcurs aceiasi cronologie – daca in cazul Marii Baltice perioada post Razboi Rece a fost cea in care colaborarea a debutat, practic, in cazul Marii Mediterane lucrurile erau demult clarificate din acest punct de vedere. „Tabula plena” este sintagma care s-a folosit pentru a marca acest caz. In al doilea rand, initierea si promovarea regiunii Marii Baltice a fost inspirata de ceea ce s-a petrecut la Marea Mediterana. NDI a fost inspirat din ceea ce s-a numit „procesul Barcelona”, cadrul prin care UE este implicata in Marea Mediterana inca din 1995. Diferentele sunt insa si aici importante. In al treilea rand, dimensiunea mediteraniana a colaborarii a fost deficienta in ceea ce priveste colaborarea actorilor din regiune. Motivele sunt evidente: diversitatea extraordinara din jurul Marii Mediterane desfide orice incercare de a pune sub o paralie ferma toti actori. Este mai firesc sa vorbim aici despre sub-regiuni, precum cea Adriatica, Egee etc.

Marea Baltica si Marea Neagra

Desi mai limitata cantitativ si calitativ, exista totusi o literatura care incearca sa compare cazul baltic cu cel al Marii Negre (Vahl 2001: 9-10, Emerson 2001). Si aceasta din urma este inconjurata de state cu afiliieri diverse: viitori membrii UE – Romania, Bulgaria, Turcia, state ne-membre – Ucraina, Georgia, Federatia Rusa. Deocamdata, precara colaborare la Marea Neagra s-a concretizat in Cooperarea Economica la Marea Neagra (*Black Sea Economic Cooperation*), despre care vom vorbi intr-o sectiune ulterioara.

Diferentele depasesc insa cu mult similitudinile. Prezenta UE este incomparabil mai redusa, la fel si cea a NATO. Daca in cazul baltic problematica de securitate accentua aspectele non-militare, respectiv *soft security*, in cazul Marii Negre provocarile sunt (si) de alta natura. Asa numitele „conflicte inghetate” din regiune aduc in prim plan amenintari concrete si de tip *hard* (Tessarini 2004: 283).

Regiunea incepe sa capteze interesul occidental printr-o initiativa despre care s-a vorbit prea putin (e drept ca nu a avut un traseu fructuos). Asa numita *Dimensiune Estica* este una care incepe sa isi faca loc pe agenda de interese a actorilor politici euro-atlantici si viza „noii” vecini ai UE, respectiv Ucraina, Moldova, Belarus, Rusia etc. Initiatorul si principalul „sponsor” al initiativei a fost Polonia, tara integrata in UE in 2004. Polonia a vorbit despre aceste lucruri inca din 1998, iar in 2003, un „non-paper” Ministrului de Externe al Poloniei incepe sa circule prin cancelariile occidentale. Propunerea poloneza invoca experienta NDI, precizand ca ED nu intentioneaza sa devina concurenta NDI, ci complementara cu ea. Ar trebui construita pe experienta Dimensiunii Nordice si cea a procesului de la Barcelona” (apud. ibid. 284).

Diferentele regionale sunt, desigur, semnificative. Asa numitele „conflicte inghetate” din R. Moldova, Georgia sau Nagorno Karabah, dictatura din Belarus, saracia din Ucraina sau R. Moldova, dependenta masiva de Rusia a tarilor din acest spatiu etc. In plus, spre deosebire de celelalte cazuri, ideea regionala a Marii Negre nu a aparut decat sporadic si inconsistent la elitele locale¹². Spre deosebire de regiunea Marii Baltice, cea de la Marea Neagra include tari care nu sanse mediate de aderare la UE. Propunerea poloneza, din acest punct de vedere, indica faptul ca acestor tari nu trebuie sa le fie negata aceasta posibilitate. Usa trebuia sa ramana deschisa, indiferent cat de departata este aceasta perspectiva. Este interesat de sesizat ca „strategia ED vizeaza patru tari est-europene printre care nu figureaza si Polonia. Situatie diferita, de pilda, de Finlanda (sau chiar de Polonia), care era inclusa in NDI” (ibid.: 285). Filosofia se schimba: „nu este vorba despre includere si participare, ci de identificarea unui celalalt si securizare, ceea ce NDI (partial) si Regiunea Marii Baltice au vrut ca depaseasca. Ucraina, Moldova si Belarus sunt amenintari care trebuie solutionate, probleme care trebuie rezolvate, spre deosebire de provocarile care ar surveni daa s-ar fi vizat incorporarea lor”. In plus, dupa cum s-a observat, *non-paper*-ul polonez se refera la Federatia Rusa numai *en passant*, fara sa discute statutul diferit al acestei tari sau influenta enorma fata de celelalte tari.

Influenta acestei initiative, care nu viza explicit Marea Neagra, a fost redusa.

Romania – o Finlanda la Marea Neagra?

Premisele fixate pana la acest punct sunt, desigur, orientative. In ceea ce priveste capacitatea de a exporta „modelul baltic” sau compatibilitatea lui cu Marea Neagra, lucrurile trebuie luate cu precautie. Daca exista, totusi, similitudini ale Regiunii Marii Baltice cu cea a Marii Mediterane sau a Marii Negre, ele sunt mai degraba de natura morfologica sau geopolitica.

Principala diferenta consta in gradul diferit in care aceste regiuni au fost afectate de *europenizare*¹³. Marea Baltica este aici, de departe, regiunea cea mai privilegiata, caci celelalte regiuni nu au fost afectate aproape deloc de extinderea din 2004. In al doilea rand, in Marea Baltica nu mai exista probleme „hard” de securitate care sa franeze procesele, ceea ce nu e cazul la Marea Neagra, unde ele sunt prioritati. In al treilea rand, aspectul „inclusivitatii” a dominat cooperarea la Marea Baltica de la inceput, a fost vizibil si efectiv, pe cand in celelalte cazuri, mai ales in cazul care ne intereseaza aici, acest element a lipsit (Tassinari 2004: 286). Concluzia dupa care Marea Baltica este o exceptie in acest context, nu regula, pare indreptatita.

Si totusi. „Politica de Vecinatate” a UE care vizeaza (si) state din zona concretizata in Planuri de Actiuni concrete (2004) nu poate fi ignorata (Emerson 2004). Este un pas, si unul semnificativ. Dincolo de ea, insa, s-au acumulat astazi o serie de evolutii care fac ca lucrurile sa nu mai poata ramane doar la acest stadiu. Ideea unei strategii la Marea Neagra, care are cateva premise consistente, cum am vazut, a devenit astazi aproape imperativa.

In primul rand, pentru a evita criza de proiect pe acest spatiu concretizata prin scepticismul instalat la nivelul populatiei din UE dar si la cel al unor lideri politici importanti, UE va trebui sa-si *upgradeze* politicile de integrare astfel incat sa compenseze oboseala europeana in ceea ce priveste aderarea la uniune a tarilor din zona. Cercetatorul de la CEPS Michael Emerson crede, de pilda, ca este necesara o asemenea reevaluare pe ideea lansata de Romano Prodi dupa care aceste spatii trebuie „sa primeasca orice, mai putin institutiile”, reiterand cadrul lansat deja de fostul Sef al Comisiei Europene: I. *Politic* – democratie si drepturile omului si educatia; II. *Economie*: macroeconomie, economie de piata si retele economice; III. *Securitate* – justitie si afaceri interne si securitate externa (Emerson 2005: 5; vezi si Emerson 2004). In plus, este propusa si schimbarea denumirii „Politici de Vecinatate” cu „Politica de Integrare Europeana” (*European Integration Policy*), care ar corespunde mai bine intereselor si expectantelor statelor sau guvernelor vizate.

Care poate fi rolul regiunii Marii Negre in aceste evolutii?

Dupa cum am vazut, fara ca sa fie pe deplin asimilabil, modelul baltic ofera cateva sugestii. Trebuie plecat de la ideea ca Marea Neagra este astazi singura „periferie” naturala europeana care a fost ignorata de catre Bruxelles (Aydin 2005). Resurectia problematici la Bucuresti, mai ales, odata cu

integrarea Romania si a Bulgaria in UE, poate redeschide dosarul. Vechile structuri existente si cu incidenta la Marea Neagra trebuie re-calibrate si coordonate, iar unele adecvate realitatilor. Cazul *Cooperarii Economice la Marea Neagra* este cel mai important. Actualul format al CEMA este insuficient, iar Romania trebuie sa lupte diplomatic pentru schimbarea si adecvarea lui. In toamna acestui an, Romania va primi presedintia *Cooperarii Economice la Marea Neagra*, care „este extrem de importanta din punct de vedere al promovarii strategiei noastre pe zona extinsa a Marii Negre” (presedintele Basescum septembri 2005). Acest cadru institutional este insa insuficient.

UE a fost invitata initial de BSCE dar a refuzat sa participe, iar Rusia a declarat atunci inaltilor oficiali ai BSEC ca “implicarea activa a UE nu va fi bine primita”. In mai 2005, s-a refuzat statutul de observator pentru SUA, *ceea ce a plasat America undeva mai jos decat Slovacia, tara care are statutul de observator*. (Rusia este considerata a fi cea care a blocat aplicatia SUA, ceea ce a infuriat 8 tari post-comuniste de la Marea Neagra care au declarat public ca SUA trebuie sa fie admisa la dezbateri. Turcia nu a comentat evenimentul, desi BSEC este “produsul” ei si ar fi putut influenta decizia. In plus, incalzirea relatiile dintre Rusia si Turcia vor face BSEC-ul din ce in ce mai nefunctional.

In aceste conditii, initiativa trebuie preluata urgent. Dupa cum s-a sugerat deja, Romania si Bulgaria ar putea fi angajate in ceea ce un comentator numea „Forumul Marii Negre” (Emerson 2004: 6), respectiv un cadru institutionalizat in care bazat pe initiativele descrise mai sus si co-sponsorizat, eventual, de UE. La acest format ar trebui sa adere toti membri CEMA, plus, obligatoriu, Statele Unite ale Americii. Ce ar trebui sa urmeze ar fi un Plan de Actiune la Marea Neagra sustinut financiar de Uniunea Europeana. Relatia cu Rusia ar trebui negociata in acest nou cadru – situatie similara cu NEI sau NDI. Un punct important pe agenda trebuie sa fie NATO, care, in conditiile unui relativ recul al UE pe spatiu trebuie sa preia initiativa integrarii euro-atlantice.

Daca ar fi sa rezumam cele cateva idei aflate deocamdata pe piata si care isi asteapta un actor regional – o Finlanda! – capabila sa le dea coerenta, acestea a fi urmatoarele:

1. criza referendumurilor din spatiul UE trebuie compensata cu initiative proaspete, caci riscul decuplarii de la procesele deja initiate de apropiere de spatiul euro-atlantic nu trebui subestimat in conditiile in care *masa critica*¹⁴ pentru integrare nu s-a produs in majoritatea tarilor din regiunea extinsa a Marii Negre;
2. UE trebuie sa-si *upgradeze* politicile in zona, respectiv sa treaca de la „Politica de Vecinatate” la „Politica de Integrare Europeana”;
3. nevoia unei strategii la Marea Neagra este imperioasa. Romania (impreduna cu Bulgaria, eventual) ar trebui s preia initiativa si sa incerce sa formuleze un proiect coerent inspirat, probabil, din initiative de tip NEI sau NDI; ideea unui „Forum la Marea Neagra” in care UE si SUA sa fie reprezentate la varf, impreuna cu membrii CEMN trebuie adusa in discutie mai des si mai aplicat.
4. NATO trebuie sa devina un actor fundamental in regiune, mai ales in conditiile unei relative temporizari a extinderii UE in regiune (Emerson 2004: 7)¹⁵.

Asadar, directiile strategice ale Romaniei odata cu integrarea ei europeana trebuie sa ramana orientate mai ales spre Marea Neagra, caci numai asa poate aduce la masa politici externe a UE idei si contributii semnificative. Marea Neagra este, cum spunea Gheorghe Bratianu in perioada interbelica, veritabilul spatiu de securitate a Romaniei¹⁶.

E cazul acum sa spunem cateva cuvinte despre actorul (geo)politic care trebui, in opinia noastra, sa preia o buna parte din initiativa pe acest spatiu in conditiile in care UE a asezat piciorul pe frana, respectiv NATO. Anticipand, vom sugera deja ca Alianta Atlanticului de Nord trebuie sa fie optiunea strategica principala a R. Moldova.

NATO si Marea Neagra

Dincolo de sugestiile de pana acum, exista cateva evolutii *externe* si *interne* concrete care fac imperioasa aderarea tarilor din zona la NATO¹⁷.

Esecul Constitutiei UE si efectele pentru spatiul estic

Unul dintre efectele blocajului la care pare sa ajunga UE este *starea de spirit a populatiei* din „zona gri” a aderarii, respectiv acele state care au facut revolutii (sau evolutii) (si) in numele apropierii, apoi a integrarii in UE. Puse in fata unui refuz, ne putem astepta ca, treptat, sa basculeze inapoi, adica acolo de unde „revolutiile colorate” le-au scos pentru un interval de timp... Semnalele de satisfactie in acest sens au fost deja consemnate in capitala Federatiei Ruse.

Alexei Makarin de la Centrul pentru Tehnologi Politice din Moscova declara pe 7 iunie 2005, conform RIA Novosti, reactiona astfel dupa esecul referendumului din UE: „in aceasta situatie, Rusia

are o fereastră de oportunitate. Spre deosebire de UE și antagonismele dintre statele care o compun, Rusia exercită o singură voință politică. Rusia oferă vecinilor săi proiecte economice lucrative și concrete, nu doar speranțe pentru integrare într-un viitor departat. În același timp, Rusia cere în schimb mult mai puțin de la vecinii ei. Dimpotrivă, orice pas spre integrarea europeană, chiar cele primare, este acompaniat de condiții economice și politice numeroase. De aceea, după valul revoluțiilor colorate, pendulul poate bascula în direcția contrară. Partidele muncitorești din Georgia, Socialiștii progresivi din Ucraina sau Mișcarea Rodina din Moldova, care susțin integrarea cu Rusia, ar putea să beneficieze de o mare șansă”.

Și opinia nu a fost singulară. Conform *Agentiei Rusia la Zi*, sub titlul „Esecul Constituției Europene – o șansă pentru Rusia”, geopoliticianul Aleksandr Dughin, liderul Mișcării Internaționale Euroasiatice, create pe baza mișcării pro-prezidențiale „Euroasia”¹⁸, publică în *Rossiiskaia Gazeta* la începutul lunii iunie un articol semnificativ. Vocea lui Dugin nu este de loc singulară în această privință, dar el este, poate, cel mai articulat. Ilustrăm cu textul său pentru a indica mai clar un stil de gândire și de abordare.

În opinia lui Dugin, „integrarea europeană reprezintă un proces geopolitic, rezultat a doi vectori destul de diferiți. Iar confruntarea tot mai mare dintre acești vectori a fost factorul care a generat actuala criză europeană. Problema este că, în prima etapă - anii '60 - '70, procesul integrării europene a fost pregătit exclusiv în cadrul strategiei atlantismului – sub egida SUA și în interesele NATO”. Era vorba de consolidarea lumii occidentale în fața „amenințării sovietice”. A fost etapa unui plan strategic în spiritul logicii duale a „razboiului rece” – „atlantismul capitalist împotriva euroasiatismului socialist. Inertă această versiuni NATO a europenismului există și astăzi. Acest fenomen poate fi denumit euroatlantism”. În acest proces, „un rol primordial revine, ca întotdeauna, Statelor Unite și aliaților lor apropiat de pe Continentul Europei, precum și proaspat intratelor (nu fără presiuni din partea SUA), a țărilor Europei răsăritene și regiunii baltice. Euroatlantismul prefigurează extinderea ulterioară a NATO spre Est și urmează linia tradițională geopolitică „razboiului rece”, lipsită însă de încărcătură ideologică”.

Euroatlantismul insistă pe primirea în NATO și UE a fostelor republici sovietice, acum „portocalii” – Ucraina, Georgia, Moldova. Militează pentru intrarea Turciei, exercită presiuni asupra Moscovei în privința „drepturilor omului” și Ceceniei, urmărește atent și îngaditor tendințele separatiste din Caucazul de Nord și Povoljje. Euroatlantismul contează pe ideologia liberală, chemată să apropie economia europeană și sistemul social-politic de cel american.

Respins de francezi și olandezi, proiectul Constituției Europene a fost elaborat de euroatlantiști și reflectă prioritățile lor majore – egalitate în drepturi pentru toate țările, orientarea spre accelerarea includerii în UE a țărilor CSI și a Turciei. După colapsul URSS, în integrarea europeană, s-a observat alt vector, intruchipat în doi giganti ai Europei – Franța și Germania. Aceste două țări, cu economii și industrii dintre cele mai evoluat, cu profunde tendințe sociale (antiliberale). În jurul axei Paris – Berlin, pe parcursul integrării europene, a început, treptat, să se formeze a doua alternativă - identitatea, nucleul „altei Europe”. Acest fenomen poate fi denumit *eurocontinentalism*. Esența eurocontinentalismului rezidă în faptul că Europa unificată este gândită nu ca satelit al SUA și nu ca parte a lumii occidentale în plină globalizare vertiginoasă, cu un sistem unic de valori, dar ca subiect geopolitic și istoric independent cu propria lui ordine de zi, cu interesele și specificul cultural, social și economic. Eurocontinentalismul refuză logica „razboiului rece” și anti-euroasiatismului, mai ales că motivele ideologice au rămas în istorie. În opinia eurocontinentalistilor „comunitatea de valori” între Europa și SUA înseamnă astăzi tot mai puțin, iar diferența de interese în Orientul Mijlociu și în Eurasia este, la rândul ei, tot mai evidentă.

Ca o concluzie, Dugin spune: „În mod cu totul neașteptat, după colosalele sale ultime eșecuri pe frontul geopolitic în spațiul post-sovietic, Moscova a mai primit o șansă. Lovitura dată de francezi euroatlantismului este deosebit de avantajoasă pentru Rusia. De acum înainte, șansa rapidei integrări în UE a opozanților „portocalii” din CSI a picat, euroatlantismul a slăbit și, prin urmare, s-au consolidat pozițiile Rusiei. Nu mai rămâne decât ca Moscova să folosească corect și eficient eșecul adversarilor”.

R. Moldova trebuie să evalueze corect situația creată și să decidă ferm pe ce direcție va merge în viitorul mai mult sau mai puțin apropiat.

Internationalizarea Marii Negre

Președintele Traian Băsescu a apreciat recent într-o intervenție publică că parteneriatul romano-american se bazează pe două elemente: prezența militară legală și activă a forțelor americane la Marea Neagră „prin instalarea de baze în zona Marii Negre” și *internationalizarea problematicii acestei zone*, care este unul din mecanismele de garantare a păcii în regiune. Se poate invoca aici o comparație cu Marea Mediterană, fosta zonă de conflicte până când s-a reușit internationalizarea ei și așezarea definitivă a Flotei a VI-a americane plus alte forțe în acest areal. Aceasta ar fi soluția și pentru Marea

Neagra. Astazi, Marea Neagra este sub controlul Federatiei Ruse (cu cele sase baze ale ei), dar asta nu asigura acea internationalizare a Marii Negre care, singura, va putea genera stabilitate si democratie in regiune (Dungaciu 2005).

Ar mai fi de adaugat ceva la acest capitol. Este vorba despre o stire extrem de interesanta. Agentia Lenta anunta la 12 iunie 2005 ca viceamiralul italian Ferdinando Sanfelice di Monteforte, comandantul fortelor marinei militare unite ale NATO in Europa de Sud, avertiza ca, in 2006, operatiunea antiterorista „Active Endeavour”, care de cativa ani se deruleaza in Marea Mediterana, se va extinde si in Marea Neagra.

Este interesanta aici pozitia pe care au avut-o comentarii rusi la aflarea vestii. Iata ce scrie Agentia citata: „Cum se va desfasura *atlantizarea* Marii Negre se va vedea dupa modul in care va evalua insasi operatiunea *Active Endeavour* in Mediterana. Pe fondul acestei operatiuni, a fost, pentru prima data, aplicat articolul 5 din statutul NATO: la 12 septembrie 2001, a doua zi dupa atacul de la WTC. Formal, *Active Endeavour* a inceput la 26 octombrie 2001, o data cu publicarea ordinului de rigoare, in perimetrul sudic al Mediteranei. La acea data, navele NATO au trecut la derularea propriuzisa a operatiunii, in sprijinul campaniei internationale impotriva terorismului. Oficial, Rusia nu poate ridica nici un fel de pretentii la adresa Aliantei. Cu exceptia Rusiei, iesire la Marea Neagra au Georgia, Turcia, Bulgaria, Romania si Ucraina. Chiar daca nu sunt inca membri, Georgia si Ucraina sustin puternic NATO. In ce priveste Romania, Bulgaria si Turcia, ele fac deja parte din Alianta. Rusia, practic, este singura. Nu-i ramane decat un lucru: inarmandu-se cu zicala britanica *If you can't beat them – join them*, sa se inscrie la operatiune. Astfel, Moscova va putea, intr-o oarecare masura, sa-si protejeze interesele in regiune”.

Si sa nu uitam ca mai exista problema Crimei, a portului ucrainean Sevastopol - principala baza a Flotei din Marea Neagra a Rusiei. Conform aceluiasi comentariu, Kievul bate cu aceeasi nerabdare la portile NATO ca si Tbilisi, iar ele vor incerca, fara indoiala, sa joace cartea *Active Endeavour* in folosul propriu. „Este mai mult ca sigur ca prezenta flotei rusesti la Sevastopol va inceta dupa 2017. Daca pana la acea data Ucraina si Rusia isi vor pastra aceeasi linie politica, in 2018 Sevastopolul va deveni baza NATO”.

„Internationalizarea” Marii Negre e un proces fata de care R. Moldova nu poate sta deoparte. Intrarea in acest proces crucial pentru zona nu se poate produce decat prin deschiderea ferma si fara rest spre procesul de aderare la Alianta Tratatului Nord-Atlantic

De ce NATO? Ratiuni interne

Integrarea in UE si in NATO nu pot fi tratate ca doua procese diferite, cel putin intr-o prima instanta. Ideea NATO ca *proiect politic* e esentiala. Acesta este si motivul, de pilda, pentru care declaratiile unor oficiali ucraineni dupa care „daca s-ar tine seama de aspectul militar Ucraina ar putea intra in NATO in 2-3 ani” trebuie citite cu toata seriozitate. Ucraina nu are sanse clare de a intra in NATO atat de curand, iar alegerile din 2006 vor fi decisive. Motivul? NATO nu este doar proiect *militar* (Islanda, tara NATO, nu are armata, iar Coreea de Nord, desi cu una dintre armatele cele mai performante din lume, nu va intra, cu acest regim, niciodata in NATO), cat *politic*. Valorile democratice trebuie aparate si exportate *politic*, in primul rand. Deci este vorba despre *complementaritate* intre aderarea la UE si la NATO, cel putin intr-o prima instanta.

Este vorba, asadar, despre *functiile „ne-militare”* pe care NATO le indeplineste si care, desi scapa multor analisti, sunt cruciale pentru orice evolutie regionala. Aceste functii sunt extraordinar de importante mai cu seama in zonele foste ale URSS si unde societatile nu si-au gasit echilibrul necesar unei functionari adecvate cu obiectivele lor. Acestor societati le lipseste *cadru* in care sa functioneze adecvat.

Si ajungem acum la functia cruciala pe care NATO o poate juca: cea de *rationalizare* a unei societati. Criza *sistemica* evidenta pe care o parcurg statele din zona – criza de functionare a institutiilor, deficit democratic, selectie a elitelor etc. – nu poate fi depasita decat prin *schimbarea regimului de rationalitate* a sistemului in integralitatea lui. La fel cum a aratat, de pilda, cazul Romaniei sau Bulgariei, aceste modificari majore nu se petrec (doar) din interior – ele se intampla mult mai rapid si eficient atunci cand, din exteriorul, se fixeaza *cadru (forma)* de derulare a proceselor. NATO ar putea functiona ca un asemenea *cadru*, cel mai plauzibil la ora actuala si care ar putea genera schimbarea necesara a sistemului de functionare (social, politic, economic etc.) al statelor din zona Marii Negre neintegrate inca, inclusiv R. Moldova.

Mai mult decat atat. R. Moldova si celelalte state din regiune nu au voie sa-si orienteze proiectele de integrare euro-atlantica doare pe directia UE. Ele trebuie sa incerce si solutii alternativa, iar cea mai la indemana este astazi NATO. In plus, este si mai realista, in conditiile in care UE pare ca merge tot mai amenintator spre *inchidere* a usilor, nu spre *deschiderea* lor.

NATO – directie strategica a R. Moldova

Cand, in anul 2003, in timpul marilor manifestatii de protest organizate de PPCD, in Piata Marii Adunari Nationale erau fluturate – pentru prima data in R. Moldova! – drapelele Aliantei Nord-Atlantice, reactiile au fost contradictorii. Unii au fost uimiti, altii le-au salutat tacit, iar altii, cei mai multi, au tacut cu ingrijorare asteptand cu teama urmasia. Spre usurarea acestora din urma, continuarea nu a existat. Nici o dezbatere politica – pana astazi PPCD este singurul partid politic care sustine fara rest aderarea republicii la NATO -, nici o dezbatere publica nu s-au petrecut in R. Moldova. Jurnalistii, comentatorii politici, analistii etc., cu rarissime exceptii, au pastrat tacerea asupra subiectului. Semnalele politice foarte recente au spart gheata si au facut auzite voci in care optiunea NATO este apreciata pozitiv. Ceea ce este foarte bine, chiar daca regretabil de tarziu.

Dezbaterea este cu atat mai necesara astazi, cand apare din ce in ce mai clar cat de fluida este situatia R. Moldova din punctul de vedere al securitatii, cat de putin pare ca republica depinde de ea si cat de mult de altii care nu ii vor, neaparat, binele. Rezolutia AP OSCE (Washington 1-5 iulie 2005) plus alte asa zise planuri de solutionare a conflictului din estul R. Moldova au starnit deja stupefactia si iritarea liderilor politici de la Chisinau¹⁹. Si pe buna dreptate – a ignora *sistematic* declaratiile Parlamentului de la Chisinau din 10 iunie a.c. si a forta alegeri in Transnistria cand Chisinaul merge din ce in ce mai ferm spre UE si NATO insemna, pe termen scurt, *a scrie programul electoral al separatistilor* – „fascistii de la Chisinau se unesc cu fascistii din Romania si se integreaza in tabara imperialismului american!” -, iar pe termen lung *a plasa intreaga R. Moldova sub controlul direct si indirect al Tiraspolului* si al protectorilor lui; mai departe, a bloca definitiv aderarea euro-atlantica a Chisinaului.

De aici aerul imperativ al unei discutii de asemenea gen.

R. Moldova si NATO - pasi semnificativ spre o decizie prea mult amanata

Fie si parcurgerea rapida a documentele emanaute de NATO indica limpede faptul ca functiile, atributiile si efectele aderarii la Alianta sunt astazi altele decat cele care rezultau din asemenea gest inainte de 1989. Asumarile sunt totale, la fel si actiunile Aliantei. De aici insistentele oficialilor occidentali ca dimensiunea *politica* a integrarii in NATO este cruciala, sau accentul pe „amenintările neconventionale” care ameninta Europa sau spatiul NATO dinspre Marea Neagra: traficul de droguri, migratia ilegala, trafic de armament si de persoane etc., etc.

R. Moldova este parte a sistemului de securitate la Marea Neagra si trebuie sa constientizeze acest lucru cat mai urgent. Sunt deja semnale ca a facut-o.

La 9 septembrie 2005, un important oficial din Departamentul de Stat american a anuntat ca extinderea NATO nu va fi posibila inainte de 2008. Sub-secretarul adjunct pentru probleme europene si asiatice, Kurt Volker, a declarat ca tarile candidate nu sunt inca pregatite pentru aderarea la NATO. Tarile candidate, Albania, Macedonia si Croatia spera sa adere la sfarsitul anului viitor. Oficialul american a apreciat, insa, ca „situatia nu este favorabila pentru o extindere a Aliantei anul acesta sau anul viitor”.

Vestea nu este deloc nefavorabila unei tari precum Moldova (spre deosebire de Ucraina care avea pretentii mai mari), care, oricum, nu avea incheiate dosarele necesare unei asocieri atat de complexe. In plus, este un semnal ca portile aliantei nu se inchid si ca, la 2008, noi membrii se pot alatura Aliantei Tratatului de Nord. Este o invitatie tacita pe care Chisinaul nu trebuie sa o ignore si sa continue sirul de masuri bune luate pana in prezent. Caci ele exista, iar *gesturile pe care liderii politici ai Republicii Moldova le fac astazi fata de Organizatia Tratatului Nord-Atlantic sunt extrem de semnificative. Un eveniment marcant in istoria post-sovietica a republicii si care nu a fost evidentiat cum se cuvine.*

Din acest punct de vedere, cel mai important eveniment derulat in aceasta perioada este, de departe, apropierea concreta si solida pe care Chisinaul o continua fata de Alianta Nord-Atlantica prin Declaratia din 17 august a lui Martin Fedor, Secretar de Stat la Ministerul Apararii Nationale din Republica Slovacia venita dupa semnarea Acordului moldo-slovac de colaborare militara, in care reprezentantul unei tari NATO a vorbit despre crearea unui contingent militar mixt de slovaci si moldoveni este *esentiala*. In drumul lor catre Alianta, toate statele au parcurs acest traseu al cooperarii bilaterale – Romania, de pilda, a realizat un batalion comun cu Ungaria, tara NATO la aceea vreme. Ce s-a petrecut in august este, de fapt, un varf de aisberg pentru o serie de evolutii pozitive ale Chisinaului pe directia Aliantei Atlanticului de Nord.

Chisinaul a solicitat, de pilda, sprijin politic si asistenta din partea NATO pentru elaborarea unui plan individual de actiuni de parteneriat Republica Moldova-NATO si implementarea acestuia in paralel cu realizarea Planului de actiuni Republica Moldova-UE. In discursul sau rostit marti, 7 iunie, in fata Consiliului Nord-Atlantic, la Bruxelles, presedintele Vladimir Voronin a declarat ca Republica Moldova a optat, de-o maniera ireversibila, pentru integrarea sa in UE si, in pofida unei conjuncturi

geopolitice defavorabile, atribuie o importanta majora dezvoltarii relatiilor cu NATO. „Pentru Republica Moldova participarea la activitatile Consiliului parteneriatului euro-atlantic si ale Programului „Parteneriat pentru Pace” nu este un exercitiu academic. Problemele reale cu care ne confruntam - terorismul, separatismul agresiv si intransigent, criminalitatea organizata, traficul de persoane, coruptia, contrabanda - reprezinta o amenintare la esenta democratica a statelor noastre si pot fi solutionate numai in comun”, a declarat Voronin, mentionand ca pentru Republica Moldova cooperarea cu NATO constituie cea mai buna modalitate de a se alatura eforturilor internationale vizand crearea unui sistem comun de securitate in spatiul euro-atlantic si de consolidare a stabilitatii in lume. Presedintele Voronin sustine ca Republica Moldova doreste sa valorifice la maximum potentialul de cooperare oferit de Parteneriatul pentru pace si Consiliul Parteneriatului euro-atlantic si, totodata, sa sporeasca dinamica relatiilor sale cu NATO. „Consideram de o utilitate aparte elaborarea in cadrul PAMP a obiectivelor parteneriatului pentru realizarea reformei armatei nationale si a masurilor privind imbunatatirea capacitatii fortelor noastre armate de a opera alaturi de fortele NATO”.

La 7 iunie 2005, colaborarea dintre Republica Moldova si Romania in domeniul militar a constituit obiectul principal al discutiilor de luni dintre ministrul Apararii Valeriu Plesca si ambasadorul Romaniei la Chisinau, Filip Teodorescu. Potrivit Serviciului de presa al Ministerului Apararii, au fost elaborate toate premisele pentru o asemenea colaborare - partile au convenit ca acest lucru poate fi realizat atat in cadrul Programului Parteneriat pentru Pace, cat si „in mod direct”, la baza fiind Acordul bilateral semnat intre institutiile militare de la Chisinau si Bucuresti.

Mai mult. Pe 18 iunie a.c., Ministrul Apararii, Valeriu Plesca, a declarat, in cadrul unui interviu acordat postului de radio „Europa Libera” la intoarcere de la Reuniunea Ministrilor Apararii din cadrul parteneriatului Euroatlantic, ca, pe viitor, *nu este exclusa aderarea Republicii Moldova la NATO*. Intrebat daca semnarea Planului individual de actiuni Republica Moldova - NATO ar putea constitui o dovada a intentiei autoritatilor de a renunta la statutul de neutralitate al Republicii Moldova ca un prim pas spre aderarea la NATO, Plesca a raspuns ca semnarea unui astfel de document nu inseamna aderarea la un bloc militar-politic, dar, totodata, *nici nu exclude acest fapt*. In opinia ministrului, acest fapt „ramane in atentia viitorului tarii noastre, a societatii civile si, in special, a elitelor politice, care trebuie sa traseze politica europeana a Republicii Moldova”.

In plus, vizita oficiala a ministrului Apararii Nationale a Romaniei, Teodor Atanasiu, la Chisinau, din 21 iunie curent, a devenit o noua etapa in realizarea mai eficienta a planului comun de cooperare dintre armatele celor doua state. In traducere, cooperarea R. Moldova cu NATO, caci asta inseamna relatia R. Moldova – Romania pe acest plan.

La sfarsitul lunii iulie a.c. o delegatie a Republicii Moldova, condusa de ministrul Apararii Valeriu Plesca, a vizitat SUA, unde s-a intalnit cu reprezentanti ai Pentagonului. Temele discutate au fost: colaborarea bilaterala moldo-americana, problematica securitatii mondiale si regionale, lupta contra terorismului etc. Potrivit unui comunicat al Serviciului de presa al MA, Plesca a avut intreveneri cu adjunctul interimar al Secretarului Apararii al Statelor Unite, Gordon England, si cu adjunctul asistentului Secretarului de Stat in probleme politico-militare Robert Loftis pentru a identifica „prioritatile colaborarii pentru anul viitor” si pentru a trasa „caile de atingere a acestor scopuri in cadrul relatiilor militare moldo-americane”.

La 4 august 2005, Presedintele Voronin a convocat o sedinta cu participarea factorilor de decizie din cadrul Guvernului si Parlamentului, consacrata lansarii procesului de elaborare a Planului Individual de Actiuni de Parteneriat Republica Moldova - NATO. Conform publicatiei oficiale *Moldova Suverana* (Numarul 124 din 5 august 2005), „seful statului le-a amintit participantilor la sedinta ca a solicitat semnarea unui Plan Individual de Actiuni de Parteneriat (IPAP) cu NATO la 7 iunie curent, in cadrul participarii la sedinta Consiliului Nord-Atlantic de la Bruxelles”. Vladimir Voronin a anuntat ca, recent, „a primit un raspuns pozitiv la acest demers din partea secretarului General al NATO, Jaap de Hoop Scheffer, care a informat conducerea Moldovei despre decizia Consiliului Nord-Atlantic de a semna un asemenea document cu tara noastra deja in semestrul 1 al anului 2006”. Presedintele a expus pe larg un complex de argumente in favoarea elaborarii si implementarii IPAP Republica Moldova - NATO. Participarea la Programul NATO „Parteneriat pentru Pace”, din martie 1994 si pana in prezent, „a adus Republicii Moldova numeroase beneficii politice, economice si de securitate si a determinat apropierea dintre tara noastra si Alianta”.

Intru-un interviu acordat publicatiei *Moldova Suverana*, din 17 august 2005 (nr. 130), Ministrul Apararii Plesca a reiterat aceste idei: „experienta si rezultatele pozitive ale cooperarii in cadrul Parteneriatului pentru Pace, extinderea Aliantei pana la hotarele Republicii Moldova, semnarea Planului de actiuni Moldova - UE, cresterea dimensiunii politice in activitatea NATO – toate acestea dicteaza necesitatea trecerii la o noua etapa a dialogului politic si cooperarii dintre Republica Moldova si organizatia Atlanticului de Nord”.

Interventiile ministrului au aerul unei veritabile campanii. A revenit tot in *Moldova Suverana* (Numarul 138 din 1 septembrie 2005), afirmand: „Dupa mine, *realizarea in paralel a celor doua planuri, Moldova- NATO si Moldova - Uniunea Europeana, va accelera realizarea obiectivului nostru principal - aderarea la UE...* Odata cu inceperea elaborarii Planului individual de actiuni Moldova-NATO, *Ministerul Apararii a devenit, practic, una dintre principalele structuri ale statului, de care depinde succesul acestei actiuni. Pornind de la aceasta, in cadrul reformei aparatului central al departamentului militar, care s-a realizat, a fost infiintata o sectie speciala de integrare euro-atlantica, ce se va ocupa exclusiv de aceasta problema.* Ea va coordona si elaboreaza toate documentele de baza in domeniul militar pe care le va prevedea acest plan”.

Privite in perspectiva evolutiilor din R. Moldova fata de Alianta Tratatului Atlanticului de Nord, aceste declaratii sunt extrem de spectaculoase. Ele trebuie sa prinda consistenta cat mai grabnic. Pe de alta parte, unele voci neoficiale dar care vin dinspre varfurile guvernului incearca sa acrediteze contrariul, respectiv ca aceste gesturi nu inseamna ceea ce ar interpreta unii ca inseamna: “Asadar, ce vrea Moldova? In blocul NATO – categoric nu. Voronin n-a vrut, nu vrea si nici nu ne va vrea in NATO. In NATO ne-ar vrea adeptii PePeCeDe-ului. Adica ai lui Iu. Rosca. Insa puterea o detine Voronin, care vrea sa reintreaga tara, din 2001 incoace” (*Moldova Suverana*, iulie 2005).

Puse intr-o grila comparativa, aceste ultime voci au mai degraba importanta strategica decat efectiva si au aerul de a pune surdina pe anumite declaratii care pot irita cercuri interne si externe pentru care optiunea NATO a R. Moldova este de ne-gandit (asa cum a fost, probabil, si in cazul republicilor baltice...).

Ramane insa de vazuta care opinie va iesi castigatoare si incotro se vor indrepta *gesturile* autoritatilor de la Chisinau.

Concluzii

In orice dezbateri despre plasarea unei tari intr-un areal de securitate, miza cruciala ramane reactia populatiei, a societatii, a liderilor de opinie. Din acest punct de vedere, *o dezbateri mai consistenta la Chisinau pe chestiunea optiunilor de securitate a R. Moldova se impune cu necesitate.* Este evident astazi ca asa numita „neutralitate” e un anacronism fara miza si fara valoare. Alternativele trebuie cercetate, iar singura optiune viabila – miza NATO – este una care nu a fost explicata sau dezbatuta indeajuns. Decizia trebuie fundamentata pe dezbateri serioase, nu etichete sau sabloane politice formulate apodictic.

Media, societatea civila prin canalele aferente trebuie sa deschida un dialog la capatul caruia optiunea de securitate a R. Moldova sa se intrevada mai clar. Astazi nu este clara deloc. Declaratiile pro-europene ale liderilor nu sunt neaparat o garantie – in R. Moldova *nu s-a atins deocamdata masa critica pentru optiunea nord-atlantica.*

Nici o tara dintre cele scapate din fostul lagar socialist nu s-a integrat in UE fara a trece mai intai prin NATO. Si nu e greu de inteles de ce. Integrarea in NATO este un *proces*. Si tocmai acest proces este unul care modifica radical, aproape, configuratia *institutionala* a unui spatiu (schimbarea la nivel administrativ, uman, la cel al criteriilor de selectie etc.). Este ceea ce inseamna capacitatea Aliantei Tratatului de Nord de a *rationaliza* sistemele sociale. Starea actuala a societatii din R. Moldova, macinata de coruptie, sisteme de *cumetrii* in selectia si promovarea cadrelor de orice fel (nivel politic, administrativ, academic), coruptia institutionalizata si coruptia de stat, conducere si loializarea subordonatilor prin dosare si santaj etc., etc. nu are deocamdata nici o legatura cu functionarea unei societati care vrea sa se integreze in UE. Din aceasta pricina, integrarea initiala in NATO a fost o conditie fundamentala – si este inca! – pentru integrarea ulterioara in UE a societatilor din rasaritul Europei. Inclusiv a R. Moldova.

Ideea NATO ca *proiect politic* e cruciala. Valorile democratice trebuie aparate si exportate *politic*, in primul rand, dupa cum am mai subliniat in analiza noastra.

Trebuie evitata cu necesitate situatia din Ucraina, unde discrepanta dintre elita politica si populatie in ceea ce priveste integrarea in NATO este, astazi, aproape imposibil de gestionat. Daca acceptarea integrarii in UE depaseste la nivelul populatiei 50 %, NATO se bucura de acordul a circa 20 % din populatia Ucrainei, in ciuda declaratiilor favorabile a conducerii politice. Astazi, partidele politice evita abordarea subiectului, din ratiuni evidente. Este unul dintre efectele regimului Kucima care, chiar daca a facut la un moment pasi semnificativi spre apropierea de NATO (cel putin in comparatie cu R. Moldova care a sabotat sistematic procesul – vezi „Parteneriatul pentru Pace”), nu a facut din asta o dezbateri cu miza nationala (sa mai adaugam ca tocmai aceasta apropiere a armatei ucrainene de NATO a fost unul dintre elementele care au asigurat succesul Revolutiei Portocalii – un efect pervers pe care Kucima nu l-a luat suficient in calcul!). Asistam acum in Ucraina la un paradox: societatea civila, singura care mai poate discuta liber despre NATO nu are exercitiul dezbaterii despre subiect, iar partidele politice nu au motivatia electorala. O asemenea evolutie trebuie sa fie o lectie pentru R.

Moldova – dezbateră legată de Alianța Tratatului de Nord trebuie să înceapă de acum, mai cu seamă ca susținerea publică a acestei organizații este astăzi în R. Moldova mai consistentă decât în Ucraina.

Dificultățile pe care le are acum R. Moldova în eforturile sale de orientare spre UE și – mai ales! – spre NATO trebuie evaluate cu calm și luciditate. Efectele pe plan *intern* ale declarațiilor favorabile NATO ale președintelui Voronin și ale ministrului Plesca nu pot trece neobservate. Și nu au trecut! Bresa introdusă de acestea în (încă) blocul compact numit PCM ar putea să fie, pe termen lung, fatală pentru unitatea partidului. Un lucru devine tot mai evident: *in ceea ce privește integrarea euro-atlantică, inamicii unor declarații precum cele citate se afla nu în tabăra opoziției, ci în cea a... partidului de guvernământ*²⁰.

In loc de concluzii: conflictul transnistrean – miza strategiei la Marea Neagră

Acest material vrea să deschidă o dezbateră prea mult amânata. Prin urmare furnizează, deocamdată, mai multe întrebări decât răspunsuri, și nu își propune să conchidă nimic.

Totuși, câteva precizări trebuie făcute, și ele vizează riscurile care s-au acumulat în prezent pentru că problematica Marii Negre să fie ratată pe un interval de timp semnificativ de aici înainte. Riscul se referă la soluționarea eronată a „conflictului transnistrean”, a cărui semnificație devine astăzi somativă. Miza Transnistriei este, în realitate, miza unei strategii la Marea Neagră.

Înainte de a arăta ce trebuie să facă, în opinia noastră, Bucureștiul în aceste condiții, vom trece în revista câteva evoluții semnificative în dosarul transnistrean petrecute în capitala României.

Soluția cipriotă pentru R. Moldova?

După publicarea raportului realizat de Alina Mungiu-Pippidi, Ion Naval, *Cum putem ajuta Moldova să se ajute pe sine*, SAR Policy Brief No. 16, București, august 2005, este rândul Institutului „Ovidiu Sincai” să dea publicității un *Raport de analiză politică: Transnistria: Evoluția unui conflict înghețat și perspective de soluționare*, București, septembrie 2005.

Ambele materiale au un numitor comun, respectiv așa zisa „soluție cipriotă” pentru soluționarea referendumului transnistrean. Printre altele, ultimul Raport afirmă că „integrarea efectivă a Republicii Moldova în Uniunea Europeană se poate face aplicând același mecanism utilizat în cadrul Ciprului. Partea de la Vest de Nistru va fi integrată în Uniunea Europeană, restul se va afla sub un protectorat internațional al ONU”.

Resurrecția „soluției cipriote” ca un soi de *deus ex machina* pentru Moldova este surprinzătoare. În primul rând, pentru că cei care o propun sugerează, fie și tacit, că au descoperit „soluția” și că o livrează, în sfârșit, unui auditoriu din România, Moldova și mai departe, care ratacea, buimăc, în lipsa unui reper salvator.

Și asta e greșit, cel puțin din câteva motive²¹. Primul ține de *deontologie*. A sugera pretenții de originalitate este incorect. În realitate, comparația cu Cipru a fost făcută cu doi ani în urmă, la Chișinău sau în alte medii occidentale. Cel care i-a dat conturul cel mai elocvent a fost, în capitala R. Moldova, Nicu Popescu, care a publicat în 2004 un text intitulat „Lecția ‘Cipru’ pentru Republica Moldova” (*Eurojournal.org, Moldova AZI* etc.). În menționatul articol, Nicu Popescu vorbea despre cinci lecții pe care Moldova le poate învăța de la cazul cipriot legate de combinația a două procese care se suprapun, respectiv integrarea europeană și reglementarea unui conflict secesionist²². La București, în cadrul unei discuții mai ample dedicate planurilor de soluționare a chestiunii transnistrene, a fost invocat și comentat și acest text (vezi: *Lumea*, nr. 12, 2004).

Textul a avut un rol benefic de catalizator pentru o dezbateră necesară, iar câteva dintre întrebările ridicate atunci au rămas și astăzi fără răspuns. Odată cu resuscitarea acestei idei în rapoartele deja menționate simți atmosfera unui reîntoarcere cu cel puțin doi ani în urmă. Motivul: nici una dintre întrebările ridicate atunci de criticii scenariului cipriot nu sunt abordate și soluționate astăzi. În plus, în lipsa unor răspunsuri clare la aceste întrebări, planurile din România riscă să se întoarcă împotriva intereselor României și ale R. Moldova.

Ce înseamnă Transnistria?

A vorbi în termenii unui „plan cipriot” de soluționare a conflictului ignoră faptul că premisele celor două situații sunt radical diferite. În cazul R. Moldova, decupajul dintre cele două entități este, astăzi, lipsit de orice criteriu cu excepția celui legat de puterea militară. Cei care propun o soluție cipriotă trebuie să definească, mai întâi, ce înseamnă „Transnistria” și cum o „separă” (fie și temporar) de restul Moldovei, față de care nu există diferențe etnice sau religioase semnificative. Chiar datele recensământului – dubios - organizat de „autoritățile” transnistrene și difuzate luna aceasta indică o structură a populației în care predomină românii / moldovenii cu circa 32%, urmați de ruși 30% și ucrainenii – 28%. În plus, există o omogenitate religioasă semnificativă, peste 80% declarându-se creștin-ortodoci.

De unde, atunci, diferentiere fata de restul tarii? Cei care sugereaza un „plan cipriot”, se gandesc probabil la decupaje teritoriale „istorice” – Transnistria ar fi regiunea din stanga Nistrului. O asemenea sugestie nu are insa nimic de-a face cu realitatea. Astazi, teritoriul controlat de separatisti musca semnificativ din dreapta Nistrului, astfel incat acest rau nu mai este nici pe departe o granita. Ce se va intampla cu Tighina, de pilda? Unde va fi plasat acest oras important in viziunea propovaduitorilor unui plan cipriot: in partea moldoveneasca, deci spre integrare europeana, sau in „Transnistria extinsa”, deci teritoriul care urmeaza sa fie „inghetat”? Si daca se opteaza pentru ca Transnistria sa se opreasca pe frontiera Nistru, cum se va realiza asta? Prin actiuni militare pentru impingerea separatistilor „la ei acasa”? Asta ar declansa conflicte armate care ar fi, pe de-o parte, inacceptabil pentru toata lumea, si, pe de alta, ar insemna, pana la urma, *tocmai recunoastere regimului separatist* din moment ce vrei sa-i impingi „la locul lor”, adica dincolo de Nistru!

Daca s-ar opta pentru negocieri cu separatisti pentru „eliberarea” partii din dreapta Nistrului ocupata de Smirnov, tot la recunoastere s-ar ajunge. Caci daca se negociaza trecerea smirnovistilor peste Nistru, *si numai atat*, ai legitimat regimul de la Tiraspol si ai recunoscut independenta Transnistriei. Adica, exact ceea ce promotorii „planului cipriot” afirma ca vor sa evite...

Iar daca negocierile vor viza statutul intregii regiuni controlata de separatisti, ce rost mai are „planul cipriot”?

Romania nu e „Grecia” Moldovei

Planul elaborat pentru partea de sud a Ciprului se baza, in subsidiar, pe prezenta unui actor hotarat si puternic care sa impinga aceea zona spre UE, prin actiuni de *lobby*, presiuni internationale, planuri si proiecte de dezvoltare economica, sociala etc. Acel actor crucial pentru intelegerea a ceea ce s-a petrecut in cazul Ciprului era Grecia – tara membru NATO si a UE. Fara ea, solutia ar fi fost imposibila.

Este Romania a Greciei a Moldovei fara Transnistria? Evident, nu. Nu a fost si nu pare ca poate fi nici in viitorul apropiat. A vorbi, in aceste conditii, de la Bucuresti, despre un „plan cipriot” insemna a nu intelege resorturile profunde si „motorul” principal al succesului de azi al partii de sud a Ciprului. In plus, insemna a abandona complet Transnistria, pe de-o parte, si pe de alta a lasa fara partener solid R. Moldova (minus partea ei estica) pe drumul prezumat al integrarii europene.

Ignorarea populatiei din Transnistria

„Planul cipriot” sugereaza, abuziv, ca exista o „opinie publica” transnistreana, omogena, a carei opinie ar fi identica cu cea a regimului marioneta de la Tiraspol. Din moment ce toti gandesc in termeni sovietici, refuzand ostentativ orice apropiere nu doar de Moldova sau Romania, ci si de spatiul euro-atlantic, toti trebuie abandonati si ignorati pana „le vine mintea la cap”.

Ideea este si gresita si inacceptabila. Pe de-o parte, cum spuneam, sugereaza o omogenitate a populatiei din teritoriile ocupate de *Smirnov et. comp.* care nu exista in realitate. In al doilea rand, ignora ostentativ si nepermis ce cred sau spun oamenii aceia; si nu sunt putini. Si unii dintre ei se mai incraceneaza sa vorbeasca public si limba romana...

A ignora aceasta populatie si diversitatea ei, a ignora cu metoda parerea unei populati de 500-600 de mii de suflete insemna a nu da doi bani pe democratia pe care o promovezi atat. Iar pentru a afla aceasta opinie, nu ai nevoie de „planul cipriot”, ci de *democratizarea* regiunii, care nu se poate face in mod reala fara *demilitarizarea* si *decriminalizarea* ei...

Adica revenim la *Strategia celor trei D* sau la *Legea* adoptata de legislativul de la Chisinau.

Problema refugiatilor din partea estica a Moldovei

Incepand cu anul 1992, partea de rasarit a Republicii Moldova - calificata de Consiliul Europei drept „*zone de non-droit*” - a fost parasita de circa 100 000 -130 000 de oameni, etnici romani in majoritate. Din partea dreapta a Nistrului ocupata inca de fortele separatiste se estimeaza ca au plecat circa 50 000 de oameni. In plus, Federatia Rusa a incurajat transferul a mii de alogeni, in special etnici rusi, carora le sunt repartizate sau licitate, prin intermediul firmei „Sherif” (apartinand familiei Smirnov) casele parasite de refugiatii moldoveni²³.

Problema care apare in ideea unui plan cipriot care presupune abandonarea partii estice a R. Moldova, este ce se va intampla cu acei refugiatii care, practic, sunt invitati la integrarea in UE, pe de-o parte, si decuplati de spatiul in care se afla bunurile lor materiale, inclusiv rude, prieteni etc. Ce se va intampla cu ei?

Un scenariu cipriot e tardiv si inutil

Daca in urma cu doi ani o propunere de „scenariu cipriot” pentru R. Moldova avea oarecare sens, cel putin pentru atragerea atentiei Occidentului asupra acestui „conflict inghetat” sau revitalizarea

dezbatelor in aceasta chestiune si care pareau sa i-a directia extrem de periculoasa a unei federatii care ar fi blocat definitiv Chisinaul in aspiratiile sale euro-atlantice, astazi o asemenea propunere nu mai are nici un temei. Vine tarziu si nu misca lucrurile din loc cu nimic.

Acum problema nu este neimplicarea instantelor internationale, ci *maniera* in care o fac. Un plan al Romaniei pentru Transnistria pare ca vine prea tarziu. Si OSCE-ul, si UE, si SUA, si Ucraina sau Rusia pare ca sunt decise sa „soluzioneze” conflictul. Problema e cum? Daca lucrurile merg in directia pe care evalueaza acum, ne vom trezi din nou in anii 2001-2003, adica in timpul luptelor anti-federalizare care s-au desfasurat atunci la Chisinau sau Washington, si unde adeptii unor proiecte de federalizare cu consecinte grave pentru R. Moldova au trebuit sa renunte cu ocazia respingerii memorandumului Kozak. Atunci societatea civila de la Chisinau a derulat o actiune extraordinara de *early warning* si a reusit – nu usor! – sa convinga marile capitale europene sa nu accepte federalizarea republicii. Tabara pro-federalizare era numeroasa: se gasea prin OSCE, la Washington, Kiev, la Moscova, la Tiraspol sau la Chisinau. Cei care se opuneau se aflau si ei cam prin acele locuri, la Chisinau in strada sau in presa democratica, la Washington si Bruxelles²⁴.

In final, clarificarea s-a produs, dar astazi exista riscul ca statutul Transnistriei sa fie iarasi discutat peste capul cetatenilor R. Moldova sau a initiativelor legislative ale Chisinaului (dintre care cea mai importanta este „Legea cu privire la prevederile de baza ale statutului juridic special al localitatilor din stanga Nistrului - regiunii transnistrene a Republicii Moldova”).

Miza transnistreana este miza strategiei credibile si pro-occidentale la Marea Neagra

Si aici poate, eventual, intervenii Romania intr-o prima instanta. Nu in propunerea de „solutii” pe care nimeni nu le mai i-a in serios, ci in avertizarea ca un esec sau o strategie eronata in Transnistria blocheaza tot procesul de elaborare a unei strategii la Marea Neagra si, in consecinta, surpa aspiratiile euro-atlantice ale statelor din zona. Miza transnistreana este miza unei strategii coerente si credibile la Marea Neagra. Daca „solutionarea” se va face fara a lua in considerare normele elementare democratice pe care Occidentul vrea sa le implementeze in zona, atunci va fi dat semnalul ca regiunea este abandonata si lasata sa balteasca in situatia in care se gaseste astazi.

Consecintele sunt extrem de negative si asupra lor trebuie sa se concentreze astazi actorii regionali, inclusiv Bucurestiul, caci esecul politicii de extindere a UE la Marea Neagra va genera o perioada de instabilitate la frontiera UE din mai multe motive:

1. Presiunea publica a generatiilor din tarile limitrofe orientate catre Occident si care nu mai au nostalgia „bunastarii fostului URSS”; acestea au crescut sau educat cu „ideea europeana” (careia ii atribuie chiar semnificatii *morale*) si care nu mai pot fi deturnate odata ce *aspiratiile* s-au declansat. In plus, aceste generatii nu mai vorbesc limba rusa satisfactor, caci *semnificatia* pe care o atribuie limbii ruse nu mai este aceiasi.
2. Chiar in cazul unei basculari masive spre Est a acestor state abandonate de spatiul euro-atlantic, *colaborarea inter-statala cu Federatia Rusa nu va fi posibila*: statutul de *failed state* al acestor state le impiedica sa colaboreze eficace si normal cu Moscova – elitele cu conexii (economice) in capitala Federatiei Ruse vor controla aceste state imediat si integral, caci separatia economic / politic nu functioneaza in aceste state slabe si ne-functionale nici macar cat functioneaza in statele normale. Odata abandonate ele vor devenii *colonii* rusesti, nu state capabile sa colaboreze economic sau politic cu Federatia Rusa – ceea ce ar fi normal si dezirabil pentru orice stat.
3. Aparitia unor “tari sfasiate” (*torn country*) in regiune – discrepante intre generatii si fracturi in randul populatiei ca urmare a blocarii accesului acestor state spre spatiul occidental - si perpetuarea starii de insecuritate in regiune.
4. Din aceasta cauza vor aparea fluxuri de emigranti si presiune constanta la portile UE, pe care tari precum Romania vor fi chemate sa le blocheze. Va fi o veritabila „misiune imposibila”.
5. Securizarea traseelor energetice este cruciala; UE nu se poate baza pe un spatiu furnizor de energie in cazul in care rutele combustibilului nu sunt securizate *politic*. In cazul abandonarii politico-economice a spatiului, securizare este o iluzie.

Revenind la Transnistria si avand in vedere cele afirmate mai sus, devine limpede ca ceea ce numim astazi “conflicte inghetate” se vor perpetua si ca ele nu pot fi solutionate decat prin *strategii globale la Marea Neagra*, promovate inteligent de actori locali si implementate de actori internationali. Daca Occidentul va merge pe o „*solutie*” care sa legitimizeze regimul transnistrean si prezenta militara straina in regiune, atunci aceasta devine un semnal clar ca nu se va intampla cu Marea Neagra ceea ce s-a petrecut, la vremea lor, cu Marea Mediterana sau Marea Baltica, adica *integrarea euro-atlantica* a acestui spatiu.

„Frontierele libertatii” se vor transforma in frontierele esecului si crizei.

Bibliografie

- Asmus, Ronald D. and Nurick, Robert C. (1996) „NATO Enlargement and the Baltic States”, *Survival* 382, no. 2, Summer: 121-142.
- Asmus, Ronald D., Konstantin Dimitrov, Joerg Forbrig (eds.) (2004), *O noua strategie euro-atlantica pentru regiunea Marii Negre*, Institutul Roman de Studii Internationale „Nicolae Titulescu”, Bucuresti.
- Aydin, Mustafa (2004), *Europe's next shore: the Black Sea region after EU enlargement*, ISS, Occasional papers, No 53, June.
- Bertsch, Gary K., Cassady Craft, Scott A. Jones, and Michael Beck (eds.) (2000), *Crossroads and Conflict. Security and Foreign Policy in the Caucasus and Central Asia*, Routledge, New York, London.
- Badescu, Ilie, Dungaci, Dan (1995), *Sociologia si geopolitica frontierei*, Editura Floarea Albastra, 2 vol., Bucuresti.
- Bildt, Carl (1994), „The Baltic Litmus Test”, *Foreign Affairs* 73, no. 5, September-October: 72-85.
- Bird, Tim and Croft, Stuart (2001), *The Copenhagen School and European Security*, working paper, University of Birmingham.
- Booth, Ken (1991), „Security and Emancipation”, in *Review of International Studies*, vol 17, No. 4.
- Bordonaro, Federico (2005), „Merkel and German foreign policy”, *Power and Interest News Report* (PINR), 13/07.
- Browning, Christopher S. (2001), „A Multi-Dimensional Approach to Regional Cooperation: The United States and the Northern European Initiatives”, *European Security*, Vol. 10, No. 4, pp. 89-91.
- (2002), *Competing or Complementary Policies? Understanding the Relationship between the NEI and NDI*, paper presented at the ISA panel, Europe's North: A Platform for Innovative Policies, New Orleans.
- Brundtland, Arne Olav (1994), „Nordic Security at the End of the Cold War: Old Legacies and New Challenges”, in Don M. Snider and Arne Olav Brundtland, eds., *Nordic-Baltic Security: An International Perspective*, Washington, DC: Center for Strategic and International Studies, p. 1-30.
- Bugajski, Janusz (2004), „Putin's doctrine in the New East Europe”, CSIS, *Budapest Foreign Policy Club*, February 19, <http://foundation.moldova.org/stiri/eng/498/>.
- Bush, George W. (2001), *Remarks by the President in Address to Faculty and Students of Warsaw University*, Poland, 15 June.
- Buzan, Barry (1991), *People, States and Fear*, London: Harvester Wheatsheaf.
- Buzan, Barry, Waever, Ole, De Wilde, Japp (1998), *Security: A new Framework for Analysis*, Boulder: Lynne Rienner.
- Dungaci, Dan (2004), „Adio arme? sau America despre ea insasi: Huntington si Brzezinski”, *Studii de securitate*, Nr. 3 (4/2004), www.studiidesecuritate.ro.
- (2004a), *Natiunea si provocarile (post)modernitatii*, Tritonic, Bucuresti.
- (2004b), „OSCE si R. Moldova – cronica unei intalniri (aproape) imposibile”, *Studii de Securitate*, aprilie, www.studiidesecuritate.ro.
- (2005), „La 10 iunie, Parlamentul din R. Moldova a votat... pozitia presedintelui Basescu la Summitul GUUAM de la Chisinau!”, *Flux*, Nr. 23, 17 iunie.
- Emerson, Michael (2001), *The Elephant and the Bear: The European Union, Russia and their Near Abroads*, Brussels, CEPS, 2001.
- (2004), „European Neighbourhood Policy – Strategy of Placebo”, *CEPS Working Paper*, No. 215, November.
- (2005), „The Black Sea as Epicentr of the Aftershocks of the EU's Earthquake”, *CEPS Policy Brief*, No. 79, July.
- Herzig, Edmund (2000), *The New Caucasus. Armenia, Azerbaijan and Georgia*, The Royal Institute of International Affaires, London.
- Hough, Peter (2004), *Understanding Global security*, Routledge, Taylor and New York.
- Jaeger, Øyvind (2000), „Securitizing Russia: Discursive Practices of thr Baltic States”, in *Peace and Conflict Studies*, Volume 2, November, pp. 18-35.
- Jackson, Bruce (2003), „The Failure of Putin's Russia”, *The Washington Post*, November 15.
- Jopp, Mathias and Arnsward, Sven eds. (1998), *The European Union and the Baltic States. Visions, Interests and Strategies for the Baltic Sea Region*, Helsinki: The Finnish Institute of International Affairs; Bonn: Institut für Europäische Politik.
- Knudsen, Olav Fagelund (1998), „The Nordic-Baltic Region Before Madrid and After: Diagnostic Statements Assessing Security”, in Hans Henrik Holm and Georg Sorensen, eds., *And Now*

- What? The International System After the Cold War: Essays in Honor of Nikolaj Petersen*, Århus, Denmark: Politika.
- Lejins, Atis and Ozolina, Žaneta eds. (1997), *Small States in a Turbulent Environment: The Baltic Perspective*, Riga: Latvian Institute of International Affairs.
- Lieven, Anatol (1993), *The Baltic Revolution: Estonia, Latvia, Lithuania and the Path to Independence*, New Haven: Yale University Press.
- Maestro, Javier (2001), "Euro-Mediterranean Process and the Northern Dimension: a Comparative Approach", www.bd.lst.se, 2001.
- McSweeney, Bill (1996), "Identity and security: Buzan and the Copenhagen school", in *Review of International Studies*, vol. 22, No 1, January.
- (1999), *Security, Identity and Interests. A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Puheloinen, Ari (1997), *Russia's Geopolitical Interests in the Baltic Area*, Cambridge, MA: Center for International Affairs, Harvard University.
- Quo Vadis? NATO and the Baltic States* (1996), Conference Proceedings published by the Konrad Adenauer Foundation and the Latvian Institute of International Affairs, Riga, Latvia, 7 December.
- Report of the Commission of Neutrality Policy SOU* (1994), Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- Terriff, Terry, Croft, Stuart, James, Lucy, and Morgan, Patrik M. (1999), *Security Studies Today*, Cambridge: Polity.
- Thual, François (2004), *Géopolitique des Caucases*, Ellipses, Paris.
- Tassinari, Fabrizio Mare (2004), *Europaeum Baltic Sea Region Security and Cooperation from post-Wall to post-Enlargement Europe*, Department of Political Science University of Copenhagen.
- Vahl, Marius (2001), "The Northern Dimension as a Model for Relations between the European Union and its Near Abroad", <http://www.bd.lst.se/dimensionen/rapport/21>
- Vieregger, Miriam (2005), "Optiunea Germaniei: Neo-gaullism sau atlantism?", *New Europe Review*, Volume 2, Number 4.
- Zbigniew, Brzezinski and Larrabee, F. Stephen (1999), *U.S. Policy Toward Northeastern Europe*, New York: The Council on Foreign Relations.

POLITICAL & SECURITY STATEWATCH Monthly bulletin on Moldova issued by IDIS VIITORUL
www.moldova.org
 Studii de Securitate, www.studiidesecuritate.ro
 Colectia revistei *Lumea Magazin*, 2003-2004.
 Agentia FLUX, Chisinau.

¹ Cadrul conceptual utilizat in aceasta analiza l-am dezvoltat in alta parte. Vezi Badescu, Dungaciu 1995.

² Numai in cazul in care fixarea granitei inaintarii unui proces frontalier este naturala, deci organica, spatiul de frontiera inceteaza sa existe. Cazul tipic aici este, de pilda, inaintarea frontierei protestante in Europa. Aceasta inaintare s-a oprit, organic, la marginea spatiului ortodox, deci fixarea granitei protestante s-a petrecut de la sine (de ce stau lucrurile asa nu e locul sa detaliem aici).

³ Maniera in care cei insarcinati cu explicarea semnificatiei declaratiei prezidentiale au procedat nu a facut decat sa sporeasca aerul de confuzie si sa subzeceasca prestigiul temei.

⁴ Pentru o prezentare generala in termenii contextului de securitate, vezi Herzig 2000; pentru o prezentare a politicii externe si a conflictelor din regine, vezi Bertsch si altii... 2000; pentru o analiza geopolitica a spatiului, vezi Thual 2004.

⁵ Ne vom folosi aici de McSweeney 1996, 1999; Terriff... 1999; Bird and Croft 2001. Vezi si Dungaciu 2004. Pentru o excelenta analiza a evolutiei problematii securitatii in secolul XX, vezi Hough 2004.

⁶ Criticile, desigur, nu au lipsit – de ce nu „individul”? -, iar aceasta optiune a lui Buzan a fost pusa pe trecutul sau „neo-realist”.

⁷ Romania, la randul ei, este astazi un stat NATO, obligata sa-si articuleze dispozitivul de securitate in acord cu cerintele care ii revin dintr-o asemenea adeziune. Ne referim la elaborarea *doctrinei de securitate nationala* si, in consecinta, la definirea si elaborarea, in functie de aceasta doctrina, a tuturor dispozitivelor logistice – forte militare, servicii speciale, legislatie, centre intelectuale si academice, institute de cercetare, conferinte, publicatii, enciclopedii etc. - pentru a o pune in practica, pe toate componentele ei. In plus, tocmai complexitatea problematii de securitate este unul dintre elementele care fac din Marea Neagra, implicit din R. Moldova, o tinta de interes maximal pentru Romania.

⁸ X – Member State; A – Ac

---

cession Country; N-NA – Non-Negotiating Accession Country; AC – Applicant Country; EAPC – Euro-Atlantic Partnership Council; O – Observer State; PCA – Partnership and Cooperation Agreement; SAA – Stability and Association Agreement.

⁹ Ne vom baza analiza pe lucrarea cea mai ampla care exista astazi pe acest subiect, respectiv cea a lui Fabrizio Tassinari: vezi Tassinari 2004. In plus, pentru problematica tarilor baltice si a securitatii in regiune, a se vedea: Lieven 1993, Bildt 1994, Brundtland 1994, Asmus and Nurick 1996, Conference... 1996, Lejins and Ozolina 1997, Burke and Cilluffo 1997, Puheloinen 1997, Jopp and Arnswald 1998, Brzezinski and Larrabee 1999, Browning 2002.

¹⁰ Pentru perceptia dintre tarile baltice si Rusia in chestiuni legate de problematica securitatii vezi Jaeger 2000.

¹¹ Este un aspect care nu a existat la Marea Neagra, care a contat si conteaza in economia dezvoltarii unui proces de cooperare in zona.

¹² O exceptie in Romania este aparitia efemera a consistentei publicatiei *EUXIN. Revista de Sociologie, Geopolitica si Geoistorie*, Editor: Grupul *Euxin*, publicatie trimestriala, nr. 1-2, 1997, 328 pag. In programul acestei publicatii se putea citi, printre altele: "Nodul gordian al extinderii NATO este cercul euxinian cu limitele lui, cu multitudinea lui de neamuri si cu invincibila lui crestinatate ortodoxa. *Euxin* voieste sa raspunda acestei provocari care face din Pontul Euxin un *centru al lumii* si din Romania un *trio confinium* al celor trei mari arii de probleme: atlantica, ruseasca si germanica".

¹³ Una dintre definitiile cele mai largi – dar uzitate – ale europenizarii ar fi masura in care schimbarile domestice / interne au fost cauzate de integrarea europeana.

¹⁴ Cand afirmam ca *nu s-a atins deocamdata masa critica pentru optiunea nord-atlantica* inseamna ca nu untem la momentul atingerii pragului institutional si uman (functionarea institutiilor, nivel de educatie si orientare al persoanelor din administratia politica si civila, schimburi economice, culturale sau sociale, acorduri politice etc.) dupa care *procesul de integrare euro-atlantica devine ireversibil* sau, cel putin, ca *intoarcerea spre fostul spatiu sovietic (CSI etc.) nu se mai poate face*. Acest aspect – atingerea masei critice – este ceea ce diferentiaza cel mai ferm, de pilda, R. Moldova de Romania sau Bulgaria. (Daca atingerea acestei mase critice se realizeaza cu acordul sincer sau nu al liderilor politici care o genereaza nu are nici o importanta, pana la urma.)

¹⁵ Inainte de elaborarea unei strategii, Bucurestiul trebuie sa porceada imediat la o actiune de *early warning* relativ la chestiunea transnistreana. Initiativele circulante in prezent, risca sa compromita nu doar solutionarea conflictului, dar chiar o strategie euro-atlantica in regiunea extinsa a Marii Negre, a carei parte este si conflictul din Transnistria (vom reveni asupra chestiunii in ultima parte a acestui material).

¹⁶ Pentru o evaluare a analizelor lui Bratianu consacrate Marii Negre vezi volumul intai din Badescu, Dungaciu 1995: 103-110; Dungaciu 2004a: 292-298).

¹⁷ Inclusiv a R. Moldova, caci perpetuarea statutului de „neutralitate” al acestei tari – oricum fictiv din moment ce trupe straine sunt inca stationate pe teritoriul ei in pofida vointei acesteia – este o eroare. De buna seama ca gestionarea acestui proces trebuie facuta cu fermitate si inteligenta, si cu un ochi asupra evolutiilor din zona estica a republicii (Transnistria).

¹⁸ Aleksandr Dughin a fost unul dintre fondatorii Partidului National-Bolsevic (posesorul carnetului de partid cu numarul 2, iar numarul unu era rezervat liderului national-bolsevicilor, Eduard Limonov). Ideologia „euroasiatica” a lui Aleksandr Dughin este bazata pe prioritatea intereselor statului, contracararea globalizarii mondiale si „combaterea americanismului”.

¹⁹ Inceput cu asa numitul Plan Luscenko si continuand cu cele care pun in prim plan ideea alegerilor in Transnistria inaintea demilitarizarii si decriminalizarii regiunii. In plus, se adauga aici ignorarea nepermisa a ceea ce Parlamentul R Moldova a deja, respectiv Legea organica privind principiile solutionarii diferendului transnistrean, adoptata la 22 iulie de Parlamentul Moldovei. Un exemplu stupefiant s-a petrecut la inceputul lunii septembrie cand reprezentantii Ucrainei, Rusiei, OSCE, SUA si UE au aprobat propunerea de lansare a pregatirilor pentru crearea unei misiuni internationale pentru organizarea alegerilor parlamentare libere si democratice in Transnistria. Despre aceasta a relatat, in cadrul unei conferinte de presa de la Kiev, prim-vice ministrul de externe al Ucrainei, Vladimir Ogrizko, care a specificat ca decizia respectiva a fost adoptata in conformitate cu bilantul negocierilor ce au avut loc in formatul „3 + 2”, la care au participat, pe de o parte, reprezentantii Ucrainei, Rusiei si OSCE, pe de alta parte – cei ai SUA si UE. Chestiunea prioritara a negocierilor a fost organizarea in Transnistria a unor alegeri parlamentare libere. Oficialul de la Kiev a mai declarat ca MAE ucrainean este satisfacut de derularea consultarilor, la care a participat si reprezentantul UE pentru Moldova, Adriaan Jacobovits de Szeged. Republica Moldova a fost absenta de la discutii!

---

²⁰ *Talibanii* Partidului Comunistilor sunt suficient de numerosi. Declaratiile pro-NATO sunt ca o sabie a lui Damocles deasupra capului Presedintelui Republicii. Miza este unitatea partidului si pozitia politica pe care o va avea Vladimir Voronin in viitor.

²¹ Nu avem aici pretentia de exhaustivitate, asa ca vom lasa la o parte confuziile punctuale existente in cele doua rapoarte, inclusiv cea ilustrata de comparatii cu spatii cu care Transnistria este incomparabila: Cipru, Kosovo etc.

²² 1. un stat divizat poate adera la UE. Deci argumentul ca „atata timp cat Moldova nu rezolva problema transnistreana - aderarea la UE este imposibila” nu este valabil, cel putin formal;

2. Important este nu atat procesul de negocieri cu Transnistria, cat transformarile interne in Moldova si apropierea de UE, care cu timpul pot influenta pozitiv si procesul de reglementare transnistreana.

3. Democratizare, reforme si apropierea Moldovei de UE sunt cheile succesului pentru problema Transnistriei;

4. „Graba strica treaba”: Ciprul de Sud s-a concentrat pe propria dezvoltare in primul rand, si dupa doua decenii si ceva a revenit la masa negocierilor intr-o pozitie de forta si a dictat intr-o masura mai mare conditiile reunificarii.

²³ O parte considerabila dintre acesti colonisti provin din aria extra-europeana a noilor state medio-asiatice.

²⁴ Pe larg despre aceasta chestiune vezi: Dungaciu 2004b.